

**La gestió
comunitària**
a València
i el País
Valencià

ESTUDI REALITZAT:

AMB EL SUPORT DE:

AMB LA COL·LABORACIÓ:

EQUIP TÈCNIC:

LA DULA COOP

DATA DE PUBLICACIÓ:

JUNY DEL 2022

LLICÈNCIA:

Reconeixement-NoComercial

CC BY-NC

INDEX DE L'ESTUDI

1^R BLOC

MAPAT D'INICIATIVES DE GESTIÓ COMUNITÀRIA

5	Definició objecte d'estudi
7	Breu marc metodològic
8	La tradició de la gestió cívica al País Valencià
11	Observacions sobre la localització i la cronologia de la gestió comunitària
15	Observacions sobre les experiències de gestió comunitària
21	Reptes de les iniciatives de gestió comunitària
25	L'associacionisme al capdavant de la gestió comunitària
28	Conclusions de la recerca

2^N BLOC

ANÀLISI DELS REGLAMENTS JURÍDICS EXISTENTS AL PAÍS VALENCIÀ

31	Diagnòstic de les fórmules jurídiques existents
36	Orientacions per a la regulació de la gestió comunitària a la ciutat de València

1^R BLOC

**MAPAT D'INICIATIVES
DE GESTIÓ COMUNITÀRIA**

1. DEFINICIÓ DE L'OBJECTE D'ESTUDI

La demanda de participació o gestió d'equipaments públics per part de col·lectius i associacions és una pràctica cada volta més rellevant. En els darrers anys hem pogut veure una onada de moviments socials i veïnals que demanden edificis públics o solars municipals per a emprendre diferents projectes comunitaris, com ara centres socials de barri, horts urbans o espais juvenils. Açò ha ocorregut en diferents intensitats tant al País Valencià com a molts altres indrets de l'Estat Espanyol. Llavors, aquesta recerca està feta al caliu d'aquestes reivindicacions emergents, indagant en les diferents tradicions de gestió cívica i comunitària existents al territori.

En aquest primer epígraf tractem de delimitar amb detall el marc d'aquesta investigació, per establir adequadament el context de treball de tots els apartats posteriors. Així doncs, en el document present s'ha tractat de fer un mapat de les iniciatives de gestió comunitària d'equipaments o recursos públics que existeixen al País Valencià. Posteriorment, s'ha portat a terme una anàlisi d'aquestes, tenint en compte en quins àmbits i territoris s'està desenvolupant de forma preferent, els models de gestió associativa que hi ha al darrere o les problemàtiques que presenten cadascuna de les fórmules jurídiques utilitzades. L'objectiu de tota aquesta tasca és contribuir a l'extensió i difusió d'un model de governança que contribueix a l'elaboració de formes de democràcia directa així com a la dinamització dels entorns locals.

Llavors, s'ha treballat sobre aquelles experiències que existeixen i estan vigents hui en dia¹. Per tant, no s'han inclòs propostes que hagen pogut existir en el passat a les comarques valencianes, però ara ja no estan actives. Així mateix, l'àmbit territorial de la recerca és, com ja s'ha mencionat, el País Valencià. En aquest punt s'ha considerat important tant visualitzar les experiències més allunyades de les àrees metropolitanes de València i Castelló (que concentren un bon grapat de les iniciatives existents) com atendre a la particularitat de l'àmbit rural pel que fa a la gestió d'equipaments públics. Cal tindre en compte que el mapat està plantejat d'una manera contingent i oberta, assumint que, malgrat la recerca en profunditat, tal volta falte alguna iniciativa per identificar i incloure.

A la definició inicial que fem de la recerca es fa evident la necessitat de concretar en més exactitud què entenem exactament per gestió comunitària, per tal d'emmarcar millor de quina mena d'experiències estem parlant. Serà necessari abans aclarir altres idees per aplegar a la de gestió comunitària. Normalment, entenem que un equipament públic és **gestionat de forma directa** quan és la mateixa administració qui ho fa mitjançant, per exemple, el personal tècnic municipal

¹ La recerca ha estat realitzada entre el mes de desembre del 2021 i març del 2022

1. Definició de l'objecte d'estudi

adient. El veïnat sol ser en aquest context usuari del mencionat equipament, bé es tracte d'un centre cívic, d'un centre de joventut o d'una biblioteca. Tanmateix, les administracions tenen altres dues possibilitats per articular la gestió de molts recursos públics. D'una banda, es troba **la gestió externalitzada o privada**, la qual és realitzada per una empresa o per entitats prestadores de serveis. En aquest cas, la titularitat és "municipal concertada i el procediment habitual és la cessió temporal de l'equipament per mitjà d'un contracte de prestació de serveis"². Es tracta d'una fórmula molt utilitzada en el marc de les polítiques urbanes neoliberals, on hi ha una forta concertació amb la iniciativa privada. D'altra banda, existeix **la gestió cívica**, la fórmula que fan servir les administracions locals per a que un servei o equipament públic siga gestionat per una entitat sense ànim de lucre, de forma que la titularitat de l'espai municipal i el responsable de la gestió és una associació o conjunt d'associacions.

Tanmateix, és un error ben habitual confondre la gestió cívica amb el concepte de gestió comunitària, que és un plantejament teòric i metodològic que va més enllà del primer. Per tant, no totes les iniciatives de gestió cívica adopten necessàriament un enfocament de gestió comunitària, com es veurà amb claredat al següent epígraf. **La gestió comunitària** s'ha definit com un marc que està "molt lligat a entendre equipaments, serveis i recursos com una eina de transformació social i d'empoderament de les comunitats"³, el qual vehicula principis fonamentals com la democràcia directa, la universalitat en l'accés o l'autoavaluació i els vincles territorials. És a dir, un centre de persones majors, per exemple, pot ser gestionat per una associació de persones jubilades mitjançant una fórmula de gestió cívica. Ara bé, en la realitat, les característiques d'eixa gestió poden ser molt poc democràtiques i no estar obertes a la comunitat i a la resta del teixit associatiu.

El concepte de gestió comunitària s'ha desenvolupat molt vinculat a les experiències dels centres cívics i de joventut de la ciutat de Barcelona, on té un protagonisme fonamental la *Plataforma d'entitats de Gestió Ciutadana o la Xarxa d'Espais Comunitaris (XEC)*⁴. Des d'aquestes entitats, s'ha apostat per fer evolucionar el concepte de cívic i perfilar un model de gestió més compromés amb el territori, la participació i la democràcia i transparència interna, que s'ha volgut copsar amb aquest nou concepte. A més, aquest nou marc s'emparenta estretament amb l'enfocament dels béns comuns, doncs "parteix del pressupòsit que els equipaments i serveis són béns comuns de la població, no pas recursos de l'administració. És a dir, cal entendre que un casal de joves no és un equipament de l'ajuntament, sinó que és l'equipament d'un barri"⁵.

Si parlem de fórmules de participació del veïnat en equipaments públics, és convenient definir també el concepte de **cogestió**. Aquest model es dona si un recurs és gestionat de forma compartida per personal tècnic municipal i associacions del territori (o bé, veïnat a títol individual). Llavors, s'inclouen mecanismes de participació sense transformar la gestió del recurs. D'alguna manera, es tracta d'una proposta més reduïda que la gestió comunitària, però que sovint és més accessible per a aquell teixit associatiu que no percep que té tants recursos humans o tècnics com per fer front una gestió comunitària.

Així doncs, seguint aquesta línia, en la present investigació hem treballat de forma principal les iniciatives de gestió comunitària que existeixen al País Valencià en tota la diversitat d'equipaments i recursos públics existents, com són els centres cívics, els centres de joventut, instal·lacions esportives o els horts urbans. Llavors, s'ha prestat atenció tant al fet que hi haja una cessió de l'ús al teixit associatiu com que el recurs es gestione vinculat a aquells valors que dèiem adés: el vincle amb el territori i la comunitat, la gestió democràtica i transparent, la universalitat, etc. Secundàriament, s'han atés aquelles propostes cogestionades que s'identifiquen al territori. Per a identificar-les, s'ha posat en relleu l'existència d'un òrgan de participació en l'equipament articulat que vehicule la implicació de veïnat i associacions.

A més, cal tenir present que la frontera entre aquelles experiències que emprenen una fórmula de gestió cívica i aquelles que aposten per plantejaments més o menys propers a la gestió comunitària no és clara ni sempre nítida. Més encara si tenim en compte que aquest concepte ha estat elaborada en altres territoris i a penes ha començat a disseminar-se pel territori valencià. En conseqüència, en la recerca també hem volgut parar atenció d'alguna manera a aquelles experiències que, sota una fórmula jurídica de gestió cívica, articulen de forma incipient o inicial plantejaments més substantius. Per aquesta raó, a l'epígraf següent també es repassa la trajectòria de la gestió cívica al País Valencià, entenent-la com l'embrió des d'on s'ha desenvolupat aquest marc basat en la participació i el vincle amb el territori.

² Antoni Alcàntara (2011). Los equipamientos de carácter sociocultural y sus modelos de gestión. En *Quaderns d'Animació*, 14, Juny 2011.

³ Judit Font, Elena Ojeda, Xavi Urbano (2015). La gestió comunitària dintre de l'Economia Social i Solidària. En *Revista Nativa*, març de 2015. Consultat el 1 de Març de 2022: <https://nativa.cat/03/2015/la-gestio-comunitaria-dins-leconomia-social-i-solidaria/>

⁴ Per a més informació sobre la Xarxa d'Espais Comunitaris: <https://xes.cat/es/>

⁵ Ídem que la nota 3

2. BREU MARC METODOLÒGIC

El present informe té dues parts diferenciades, amb l'objectiu d'operativitzar la informació. En primer lloc, hi ha la part de mapatge i ubicació de les distintes experiències de gestió comunitària, cívica i de cogestió, distribuïdes per categories:

Mapa 1:

Experiències de gestió comunitària al País Valencià, amb un submapa específic per a la ciutat de València.

Mapa 2:

Experiències i demandes de gestió comunitària a la ciutat de València.

Mapa 3:

Experiències de cogestió al País Valencià i Reglaments de Participació i Normatives que inclouen la gestió comunitària i/o cívica d'equipaments i serveis.

Darrere de cada mapa, s'inclouen les fitxes que arrepleguen la informació bàsica de cada experiència ubicada.

En segon lloc, s'inclou una part de reflexió, a partir d'entrevistes realitzades a persones representants de les experiències recopilades en els mapes, a personal tècnic de distints ajuntaments, que treballen directament en matèria de participació i gestió comunitària i/o cívica i a informants clau, amb una experiència i trajectòria consolidada dins aquesta qüestió. Aquestes darreres han contribuït a la identificació d'experiències en l'àmbit territorial, doncs eren persones coneixedores i arrealdes a territoris concrets del País.

Així doncs, per a la recerca s'han emprat principalment tècniques d'investigació qualitatives, com són les entrevistes en profunditat dirigides (per a la part del mapatge) i semidirigides i obertes (per a la part de la reflexió). En total, s'han entrevistat onze persones representants de les experiències recopilades i sis persones a títol individual, pertanyents al cos tècnic amb trajectòria professional relacionada i a informants clau.

També s'ha procedit a fer una batuda bibliogràfica relacionada amb l'objecte d'estudi, que poguera donar compte de la trajectòria així com del context històric que subjau al desenvolupament i emergència d'aquest tipus d'experiències.

3. LA TRADICIÓ DE LA GESTIÓ CÍVICA AL PAÍS VALENCIÀ

Com s'ha mencionat al primer paràgraf, els municipis del País Valencià han desenvolupat fórmules de gestió cívica des de principis dels anys 80, afavorint el lideratge de recursos públics per part dels teixits associatius locals. Així doncs, per entendre els actuals moviments al voltant de la gestió comunitària (repetim el que s'ha dit adés: entesa com la fórmula legal de gestió cívica amb un plantejament substantiu de participació ciutadana, enfortiment de vincles i retorn al territori), cal primer emmarcar quin ha estat el recorregut del desenvolupament legal de la gestió cívica. En aquest sentit, s'ha de tenir present sobretot dos recursos sobre els quals ha sobreexigit aquesta fórmula associativa.

Com s'ha mencionat al primer epígraf, els municipis del País Valencià han desenvolupat fórmules de gestió cívica des de principis dels anys 80, afavorint el lideratge de recursos públics per part dels teixits associatius locals. Així doncs, per entendre els actuals moviments al voltant de la gestió comunitària, cal primer emmarcar quin ha estat el recorregut del desenvolupament legal de la gestió cívica. Emfatitzem el que s'ha dit adés, entenem la gestió comunitària com la fórmula legal de gestió cívica amb un plantejament substantiu de participació ciutadana, enfortiment de vincles i retorn al territori. Doncs, en aquest sentit, s'ha de tenir present sobretot tres recursos sobre els quals ha sobreexigit aquesta fórmula associativa.

En primer lloc, cal pensar en el funcionament que molts **centres d'activitats per a persones majors**⁶ tenen en molts municipis. Si ens fixem en ells, repararem que un gran nombre d'aquests equipaments no són gestionats de forma directa per l'Ajuntament, sinó que aquesta recau sobre alguna associació local de persones jubilades, normalment l'Associació de Jubilats i Jubilades d'un determinat municipi o plataformes més grans com la Unió Democràtica de Pensionistes (UDP). Al capdavant, són aquesta mena d'associacions les que disposen d'un espai públic i sovint també d'algun conveni per finançar les activitats que porten a terme així com el manteniment del local.

Tanmateix, i malauradament, els centres de persones majors no es caracteritzen a grans trets per una gestió democràtica i horitzontal, per un treball comunitari al territori o per la seua transparència. De fet, els teixits associatius locals perceben sovint que aquestes són qüestions pendents de la seua gestió i funcionament. Ara bé, també cal mencionar que hi ha ciutats on aquest equipament apunta cada volta més en la direcció esmentada, com és per exemple el cas de Gandia, referent ben reconegut en aquest àmbit. Així, l'ordenança que les regula es poden llegir qüestions com la següent:

“Las actividades que se realicen en los Centros Municipales de Convivencia para Personas Mayores deberán contribuir a la dinamización cívica, social y cultural de las personas mayores y a ser posible, dar respuestas a las iniciativas individualizadas y colectivas que favorezcan el desarrollo de las personas mayores, como también su integración en la comunidad.”⁷

⁶ Cal tenir en compte la varietat de noms oficials que aquest recurs te depenent del municipi i les característiques de l'equipament.

⁷ Reglamento de los centros municipales de convivencia para personas mayores del ayuntamiento de gandia. Ajuntament de Gandia. Disponible a: <https://www.gandia.es/aytg/uploaded/BENESTAR20%SOCIAL2%C20%IGUALTAT20%I20%SALUT/SERVICIOS20%SOCIALES/CMCPM-REGLAMENTO.pdf>

Al llarg del treball de camp, algunes tècniques municipals han reivindicat que la gestió comunitària no ha de ser tan complicada de promoure en l'àmbit municipal, amb tots els obstacles que sol enfrontar, si de fet s'han pogut aplicar fórmules similars en els centres de persones majors. Aquestes veus relacionen el desenvolupament dels centres de persones majors amb cert clientelisme electoral i l'assoliment del vot captiu.

El segon àmbit municipal on els models de gestió cívica han tingut un cert desenvolupament en el territori valencià és en **la gestió dels centres musicals**. Malgrat la diversitat d'experiències que es troben arreu de les comarques, un dels models existents és el d'un espai o edifici municipal que és cedit a la societat musical del municipi perquè duga a terme les seues activitats allí. Sovint també es desenvolupen les activitats formatives en l'àmbit musical, les quals són gestionades per l'entitat, però tenen un caire públic i municipal. Quan és així, aquestes activitats solen estar recollides en convenis entre l'administració local i les entitats musicals, que blinden el caràcter públic d'aquesta activitat associativa.

És cert que enfront aquest model opera un altre ben estés, especialment entre les societats musicals més grans i nombroses, molt més autònomes. En aquest cas, les entitats disposen del seu propi espai i l'escola de música funciona de manera més independent de l'administració local.

En darrer lloc, una pràctica habitual dels Ajuntaments ha estat **la cessió d'ús de locals municipals a l'associacionisme** per al desenvolupament de les seues activitats. Aquesta pràctica ha estat més estesa a ciutats grans o intermèdies, com poden ser Castelló, Gandia o València. El plantejament sota el que s'ha portat a terme aquesta pràctica és que les entitats ciutadanes necessiten espais on poder reunir-se i portar a terme la seua activitat associativa. A més, aquestes cessions s'han fet tradicionalment de forma discrecional i amb una escassa voluntat de seguiment de l'activitat realitzada als espais esmentats.

Tanmateix, aquestes pràctiques de cessió han estat objectes d'almenys dues crítiques per part del moviment associatiu. En primer lloc, hi ha escassa constància de que aquestes polítiques de cessions d'espais s'hagen traduït en el desenvolupament de projectes comunitaris, de treball en xarxa, oberts a la implicació del veïnat i el territori. És a dir, són pràctiques jurídiques de gestió cívica, però és molt difícil identificar en elles plantejaments de gestió comunitària. En segon lloc, els moviments veïnals i socials més transformadors han tendit a veure aquesta pràctica com un instrument de control i clientelisme per part dels ajuntaments, que podien contentar a les entitats o fins i tot captar vots mitjançant la gestió dels espais. Tot açò va produir que amb els canvis polítics produïts a les eleccions dels 2015 diferents Ajuntaments tractaren d'ordenar aquesta pràctica de cessió d'espais, creant vies de concurrència competitiva per poder optar als mateixos.

Revisats els models de gestió cívica més disseminats en l'àmbit municipal, es considera oportú a efecte d'aquest treball repassar altres realitats concretes que han existit o perviuen al País Valencià. Són pràctiques que pel que s'ha pogut observar es troben més limitades a territoris determinats enfront l'extensió que han tingut o tenen les experiències tot just revisades. D'una banda, una de les més interessants és **les escoles municipals** de 0 a 3 anys que es van promoure en concret a la ciutat de València entre les acaballes dels anys 70 i la dècada dels 80. Es tracta d'un model d'equipament educatiu impulsat per l'associacionisme veïnal i educatiu que progressivament va comptar amb el suport i recursos públics. Com ha recollit la investigadora Mar Estrela, aquests projectes educatius en termes generals es centraven en l'atenció comunitària a la primera infància i la importància de l'aprenentatge en aquest tram, especialment en contextos de desigualtat social. Aquesta col·laboració públic-comunitària va cristal·litzar en el Patronato Municipal de Escuelas

3. La tradició de la gestió cívica al País Valencià

Infantiles de Valencia fins que va ser assumit senceraament per l'administració.

D'una altra, un altre dels espais socials que ha estat citat al treball de camp de la recerca és el dels **serveis per a les persones amb diversitat funcional**. Sense temps ni recursos per haver aprofundit en aquest camp al llarg de la recerca, s'identifiquen pràctiques concretes en alguns municipis, per exemple de l'Horta Sud. En aquests casos, determinats serveis municipals per a aquests col·lectius són gestionats directament per les associacions de familiars existents al municipi o al País Valencià. El fet que normalment a un municipi o ciutat xicoteta sols existisca una associació d'aquest tipus, que a més se solen trobar molt especialitzades i formades en la realització d'activitats adreçades al col·lectiu, ha facilitat que les administracions locals puguen acordar mitjançant conveni activitats o cedir recursos a aquestes entitats sense ànim de lucre.

Per últim, és interessant revisar la història dels anomenats **"teleclubs"**, que van existir en diferents àrees rurals del País Valencià, sobretot a zones com la comarca d'Utiel-Requena. Els "teleclubs" van ser locals municipals que es cedien al col·lectiu de joves del poble per a que pogueren realitzar les seues activitats d'oci. Així, es van configurar com espais de trobada, on hi havien jocs de taula, es podia posar música o realitzar algunes festes. Per exemple, d'acord amb la informació recollida, a alguns dels nuclis rurals del municipi d'Utiel l'Ajuntament posava l'espai i assumia algunes despeses del mateix, com ara el cost de deixar-lo preparat. Cal afegir que sovint aquesta cessió es feia de forma informal -és a dir, sense cap document que la regulara- i que hi havia alguns joves que eren els responsables de tenir les claus del local. D'alguna manera, els teleclubs cobriren en l'àmbit rural el paper desenvolupat pels recreatius a molts municipis, en un període on les cases de joventut apenes existien.

Algunes persones expertes han posat de relleu durant el treball de camp el paper que l'associacionisme fester te dintre de **l'organització de les festes** a molts pobles del País Valencià, ja que és aquest agent qui s'encarrega de gestionar la festa amb relativa autonomia respecte a les administracions locals així com de mantindre una agenda cultural al llarg de l'any. Un bon exemple són les falles -més o menys circumscrites a les comarques que conformen la província de València-, però igualment es podria parlar de les festes de Moros i Cristians a molts pobles del sud del país o de les comissions de bous al carrer. És una realitat que contrasta enormement amb la viscuda a altres zones de l'estat espanyol. Evidentment, en aquest cas no s'observa una transferència o cessió d'un recurs al mon associatiu, ni solen haver convenis de col·laboració. Es tracta més bé d'una pràctica tradicional per la qual el moviment associatiu ha estat el protagonista d'organitzar les festes municipals. Malgrat això, aquesta qüestió no està exempta de discussions sobre el grau d'obertura/cloenda de les pràctiques festeres a tota la ciutadania.

Al capdavant, quan pensem en les iniciatives que hui en dia existeixen de gestió comunitària cal tindre present que no parteixen del no-res, sinó que d'una manera o d'una altra enllacen amb una tradició dintre de l'administració local, que es va desenvolupar especialment en els primers anys de l'etapa democràtica. La recuperació de la història de la gestió cívica ha de servir com a fonament teòric i element legitimador dels plantejaments per la gestió comunitària que s'han vist revitalitzats en els darrers anys.

4. OBSERVACIONS SOBRE LA LOCALITZACIÓ I LA CRONOLOGIA DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA

En aquest apartat es descriu, en primer lloc, la distribució geogràfica d'experiències de gestió comunitària i/o cívica al llarg del País Valencià, i especialment a l'àrea metropolitana de València, donat que és l'indret a on més varietat i casos s'ha pogut accedir. També s'exposa breument, en contrast amb les particularitats de les experiències ubicades en les ciutats, experiències ubicades en l'àmbit rural que semblen interessants a l'hora de contextualitzar la gestió comunitària en dos entorns tan distints.

Finalment, s'afegeix un darrer punt per traçar la trajectòria cronològica entorn del desenvolupament de la gestió comunitària i les experiències que han anat sorgint en l'esdevenir de la història política i els moviments associatius i organitzats.

4.1 Distribució geogràfica de la gestió comunitària

VALÈNCIA I ÀREA METROPOLITANA: UNA CREIXENT DEMANDA D'ESPAIS

A l'àrea metropolitana de València, i a la ciutat, és on s'ubiquen la majoria d'experiències de gestió comunitària a les quals hem pogut accedir en aquest estudi. Principalment, i tenint present les distintes categories que s'expliciten en el següent apartat, a la ciutat trobem les experiències d'horts urbans (les quals estan regulades per una ordenança i gaudeixen d'una cessió d'ús per una durada determinada) i els centres cívics i/o socials, algun amb cessió d'ús temporal, altres amb cessió d'ús en precari i altres que, havent intentat negociar una cessió no han pogut arribar a bon punt amb l'administració, tot i estar actives en un espai de titularitat municipal o pública.

En aquest sentit, cal destacar les nombroses demandes d'espai per part de col·lectius i associacions, algunes amb una llarga trajectòria d'organització i treball als barris i altres que han nascut a la llum dels nous reptes socials (per exemple, el nou sindicalisme social), com són el dret a l'habitatge, la recuperació de l'espai urbà per a la comunitat i contra la seua mercantilització o les xarxes de repartiment d'aliments sorgides en el marc de la pandèmia de la covid-19.

4. Observacions sobre la localització i la cronologia de la gestió comunitària

CASTELLÓ I ÀREA METROPOLITANA: LA IMPORTÀNCIA DELS ESPAIS JUVENILS

En Castelló i la seua àrea metropolitana, destaquen sobretot les experiències relacionades amb el col·lectiu poblacional de joves, majorment dins la categoria de la cogestió, tal com s'ha visualitzat en els mapes que s'inclouen en la primera part d'aquest informe, com per exemple el Centre Jove d'Almassora.

També existeixen, però, experiències d'autogestió que, tot i no rebre cap suport per part de l'administració, exerceixen un important paper de dinamització del jovent, arribant sovint a consolidar-se com una veritable alternativa cultural i social al municipi on s'ubiquen, com seria el cas de l'Assemblea de Joves de Vistabella —no ressenyat en l'apartat de mapejat, per no ser l'objecte d'estudi— o el Centre de Cultura i Joventut La Maranya.

En aquest sentit, i centrant-se en la ciutat de Castelló de la Plana, cal destacar com des de fa ja alguns anys s'han posat en marxa distintes experiències que intenten donar passets més enllà de la cogestió, i que són especialment interessants en l'àmbit de la joventut. Cal destacar els diferents casals joves que s'estan promovent com espai d'aprenentatge en la participació. Aquests es troben encara en un estadi emergent i serà important veure cap a on van vehiculant-se.

LES COMARQUES CENTRALS

Les comarques centrals sempre han destacat com un territori referent per experiències d'associacionisme i de participació en nombrosos indrets. Aquest estudi no és una excepció i és una àrea on es localitzen i trobem experiències de gestió comunitària protagonitzades per joves, com seria el cas del Consell Local de Joventut d'Ontinyent, així com altres de gaire intergeneracional, com l'Espai Veïnal Antic Institut de Pego. També trobem experiències d'autogestió que no reben suport per part de l'administració.

Finalment, en el cas **d'Alacant i l'àrea metropolitana** crida l'atenció que no s'ha pogut accedir a cap pràctica significativa en l'àmbit d'estudi, tot i que sí que existeixen experiències d'autogestió autònomes respecte de les administracions locals. Caldrà continuar indagant per a contrastar si aquesta absència de referents està relacionada efectivament amb una mancança important en l'àmbit de la participació associativa i la voluntat de l'administració; o, en canvi, es deu a una distància social de l'equip de recerca amb el territori, malgrat els intents realitzats per acostar-se'n.

L'ÀMBIT RURAL: QUAN LA REALITAT SOCIAL SUPERA LES ORDENANCES

Una de les observacions a les quals cal parar atenció dins aquest informe és precisament com l'entorn i les característiques d'un municipi poden incidir a l'hora de gestionar les demandes de la societat civil organitzada. Evidentment, mai no pot ser el mateix viure a un municipi com la ciutat amb vuit-cents mil habitants que viure a un municipi de mil habitants; o no és el mateix l'imaginari col·lectiu d'un municipi on sempre hi ha hagut un equip de govern local que ha apostat per la cultura de la participació a llarg termini en tant que estratègia, on s'han generat unes formes de fer política conjuntament amb la ciutadania, les quals configuren un bagatge consolidat i incorporat entre la població.

Ací podria parlar-se, per exemple, del cas del municipi de Potries, situat a la comarca de la Safor (València). Amb uns mil habitants censats i amb una trajectòria de governança política que ha treballat ininterrompudament per potenciar el teixit associatiu i la implicació comunitària en la presa de decisions polítiques, socials i culturals. En aquest cas, ens expliquen, les ordenances i les normatives relatives a la gestió cívica i a la cessió d'ús dels espais municipals per part de les associacions estan, però gairebé no són necessàries.

"Som poquetes persones i ens coneixem tots, i tots sabem que les coses estan a disposició de les persones i que no fa falta molt més que explicar què vas a fer i mantenir i tindre cura les instal·lacions, i ara el compromís de mesures de seguretat per la covid, i no molt més (...) Hi ha hagut algun cas (...) de persones que plantejaven en els plenaris que hi havia una ordenança on es deia que calia pagar per fer ús dels espais... però l'ordenança és una ordenança de fa vint-i-cinc anys i té uns preus prohibitius, com si anares a llogar un espai i clar, en este cas ho tenim claríssim." (Entrevista)

La realitat associativa de Potries és, en aquest cas, molt destacable, arribant al punt que una persona pot estar associada a dues o tres associacions al temps. A açò cal sumar que existeixen també grups de voluntariat i altres col·lectius informals. Tot aquest entramat sol col·laborar en la realització d'activitats al llarg de l'any.

En l'any 2017, a proposta de l'agent de desenvolupament local i amb el suport de l'ajuntament, neix "Teixim Potries", una plataforma que agrupa a totes les associacions del poble, tant les legalment constituïdes com els col·lectius informals. L'objectiu d'aquesta és facilitar l'accés a recursos i subvencions destinats a qualsevol projecte que es faça dins del poble, en el qual participaren diverses associacions i col·lectius. És a dir, Teixim Potries **és el paraigua que ajuda a articular projectes comunitaris**. Per crear i consolidar aquesta plataforma de manera articulada, l'ajuntament va contractar una tècnica de suport al teixit associatiu, qui estava encarregada de dinamitzar-la i acompanyar els distints projectes que han emergint. Aquest contracte va ser assumit progressivament per les mateixes associacions. Actualment, Potries compta amb un equipament municipal on s'ubica l'anomenada "Fonda d'Associacions", un espai perquè les distintes entitats i col·lectius puguin desenvolupar reunions i activitats.

Altres casos semblants, també en entorns rurals, que generen formes de governança i de gestió cívica destacables i que s'emmarquen en la necessitat de potenciar el treball comunitari davant els reptes de la despoblació, serien el del municipi d'Almedíxer (oficialment i en castellà, Almedijar), a l'Alt Palància, (Castelló). En l'any 2019 es crea l'associació Almedijar VIVE, conformada pel veïnat del municipi i amb el suport de l'ajuntament, la qual es consolida com una **força de dinamització local**. Els objectius fundacionals d'aquesta van ser: reobrir l'escola amb una oferta educativa pública, innovadora i de qualitat; recuperar serveis orientats a cobrir les necessitats de la població; reinventar formes de producció que reforcen i amplien el teixit empresarial existent i facilitar l'accés a l'habitatge. En el cas concret de la recuperació de l'escola, observem una experiència de servei públic dinamitzat o liderat per la comunitat local, el que resulta interessant des de la perspectiva de la gestió comunitària i els béns comuns.

També en aquesta línia, trobem l'experiència de "Penyalab", una iniciativa ubicada en Vistabella del Maestrat (Alcalatén-Alt Maestrat). El projecte neix com a una associació sense ànim de lucre que pretén contribuir a la construcció d'una **societat del coneixement inclusiva**, fomentar la innovació social i la creativitat tecnològica, el coneixement compartit i la creació de sinergies que afavorisquen la creació de xarxes en un medi amenaçat pel despoblament: *"Amb el pas del temps, Penyalab s'ha convertit en una Comunitat d'aprenentatge, la qual té com a eix principal la capacitat i la creació digital. Aquesta comunitat la formen totes les persones grans i petites que habiten el Penyalab com a punt de trobada Maker i que gaudeixen dels seus recursos materials, tecnològics i humans"*. Fet i fet, Penyalab ofereix iniciatives de capacitat digital que potencien l'apropiació de les TIC i els seus beneficis per a infants, persones adultes i gent major (específicament les dones), però també espais per a la creació d'artefactes que faciliten el treball quotidià en l'àmbit rural, com per exemple la fabricació d'un dispositiu que espanta els porcs senglars dels conreus, ideat per un veí del poble. Tot açò ha ocorregut durant temps en un espai cedit per l'administració local, el que accentua d'alguna manera la dimensió públic-associativa de l'experiència i la seua obertura a l'àmbit i el desenvolupament comunitari.

4.2 Cronologia de la gestió comunitària

En aquest apartat classifiquem i contextualitzem històricament el sorgiment de les distintes experiències, tractant de categoritzar el desenvolupament de la gestió comunitària al nostre territori.

En primer lloc, tenim les **experiències "històriques"** que provenen dels anys noranta, que avui dia s'han constituït com a referents per a molts altres municipis. Són experiències encara molt emparentades amb el desenvolupament de la gestió cívica que va emergir amb l'arribada de la democràcia. El cas de Quart de Poblet, amb les Cases de Joventut, on es treballa a partir de convenis de col·laboració amb el teixit associatiu i el cas del Consell Local de Joventut d'Ontinyent, de la qual formen part les associacions juvenils del municipi així com joves a títol individual, qui a partir d'una estructura assembleària decideixen els afers implicats dels distints serveis que gestionen, també a partir de convenis de col·laboració. Ambdues experiències ens parlen d'un context en el qual les corporacions municipals comencen a establir de forma estratègica col·laboracions directes amb el teixit associatiu, més enllà del treball que venia fent-se amb el teixit festiu i cultural (bandes de música), amb l'objectiu de potenciar la participació de la societat cívica organitzada i estimular l'associacionisme.

4. Observacions sobre la localització i la cronologia de la gestió comunitària

En segon lloc, s'observen les experiències que provenen del que podríem anomenar **"cicle polític neoliberal"** al País Valencià. Es tracta d'un context polític molt marcat per la bombolla immobiliària i una forta onada de polítiques de concertació públic-privada, tant en l'àmbit dels serveis públics (sistema sanitari) com en l'orientació de les estratègies econòmiques. Es correspon, a més, amb un cicle d'hegemonia fortíssima del Partit Popular en les diferents escales de l'administració (Ajuntaments, Diputacions i Govern autonòmic).

En aquest marc, la ciutadania organitzada i els col·lectius informals reclamen ser reconeguts per la tasca i la funció social i pública que exerceixen, principalment per donar resposta als reptes socials que van sorgint. En consonància, demanden espais urbans per a la seua gestió comunitària i/o cívica davant un clima polític que sembla haver deixat en segon pla l'impuls de l'entramat associatiu així com l'atenció als serveis i equipaments dels barris. Exemples d'aquesta època serien les experiències del l'Associació Quart per l'Esport (2000), on el PSPV-PSOE mantingué el seu domini; el naixement del Centre Cívic 3F, la cessió del qual es produeix al voltant de l'any 2013; o l'inici de la demanda d'un espai urbà de gestió comunitària per a l'Hort de la Botja.

Finalment, trobem les experiències pertanyents al **"cicle polític del canvi"** (2015- 2022), vinculat a l'arribada de governs de coalició dels partits de centre i d'esquerres a molts municipis valencians, així com a l'administració autonòmica. En aquesta etapa s'insereixen la resta d'iniciatives les quals, davant un clima polític que posa l'accent en la sostenibilitat de la vida i la recuperació i potenciació de l'entramat associatiu, reclamen espais municipals que puguin donar resposta a les necessitats socials sorgides en els darrers anys, com el dret a l'habitatge, les xarxes d'aliments, la recuperació dels vincles comunitaris als barris i les xarxes de suport.

Per tant, com a conclusió, es pot sostenir que la gestió comunitària al País Valencià ha anat gestant-se molt lentament, en mode "comptagotes" en el pas de les dècades, des de l'emergència que va tenir les pràctiques de gestió cívica en les acaballes dels anys 70 i principis dels 80. No ha estat fins al 2015 que augmenten considerablement el nombre d'iniciatives existents en el nostre territori, iniciatives que emergeixen lògicament per l'impuls o el suport relatiu que han rebut per part de les noves administracions. Però també, com es veurà més endavant, a causa d'un procés de sensibilització progressiu davant la gestió comunitària dels teixits associatius locals i altres actors rellevants.

Taula resum del desenvolupament de la gestió comunitària al País Valencià

Experiències "històriques" (anys '90)	Cases de Joventut (Quart de Poblet)	Conveni
	Consell Local de Joventut (Ontinyent)	Conveni
Experiències del "cicle polític Neoliberal" (finals del anys '90-2015)	Quart per l'Esport (Quart de Poblet)	Conveni
	Centre Cívic 3F (València)	Cessió espai
Experiències del "cicle polític del canvi" (2015-2022)	Alqueria Popular de Malilla (València)	Cessió temporal
	Horts Urbans Vaixell (València)	Cessió espai
	Espai Verd Benicalap (València)	Cessió espai
	Hort de la Botja (València)	Cessió espai
	Horts Urbans de Malilla (València)	Cessió espai
	Horts Urbans de la Rambleta (València)	Cessió espai
	El Clot, Casal Popular del Cabanyal (València)	Cessió espai
	L'alqueria de Pallardó a Campanar (València)	Cessió espai
	Alqueria de Peris a Malilla (València)	Cessió espai
	Espai Veïnal Antic Institut (Pego)	Cessió espai
	Casal Jove Almassora (Castelló)	Cessió espai
	Zona Santiago al Cabanyal (València)	Cessió espai

5. OBSERVACIÓ SOBRE LES EXPERIÈNCIES DE GESTIÓ COMUNITÀRIA

En aquest apartat es descriuen, en primer lloc, les distintes categories d'experiències de gestió i cogestió cívica/comunitària, tot contextualitzant-les i exposant algunes de les seues peculiaritats i fortaleeses. En segon lloc, s'exposa els reptes i les dificultats que enfronten, a partir de les entrevistes realitzades a totes elles.

5.1 Categories, concrecions i peculiaritats.

Com s'observa en el present informe, la gestió comunitària i la gestió cívica poden dur-se a la pràctica en distintes categories. A continuació es presenten aquestes categories, tot explicant breument quines són les seues característiques i algunes de les peculiaritats que presenten. També s'inclouen fragments de les entrevistes dutes a terme a les distintes experiències amb l'objectiu de valorar quina és la vivència de les persones i col·lectius que les duen a terme.

Val recordar que les experiències seleccionades que apareixen en el present informe probablement no són totes les que existeixen. Aquest document pretén principalment ser una eina que, a través de casos significatius de distintes categories, ajude a visibilitzar i a difondre les possibilitats de la gestió comunitària i també a treballar conjuntament perquè els reptes descrits siguen abordats. És, per tant, un document viu que inicia un camí perquè vagen sumant-se més iniciatives en la mesura en que vagen identificant-se o emergint.

HORTS URBANS

Les experiències d'horts urbans constitueixen un dels espais més importants dintre de la gestió comunitària, especialment a la ciutat de València. Aquestes experiències, caracteritzades per la gestió comunitària, contrasten amb l'expansió dels horts urbans en altres municipis del País Valencià, on s'ha optat per la gestió directa per part de l'administració local. Al Cap i Casal la gran majoria d'aquestes iniciatives estan regulades per una ordenança aprovada el 16 de novembre de 2017⁸ i s'ubiquen dins el marc estratègic municipal de foment de l'agricultura urbana de la ciutat, el Pla d'Agricultura Urbana de València, coordinat des de l'Organisme Autònom de Parcs i Jardins Singulares i la Regidoria d'Agricultura, Alimentació Sostenible i Horta.

«(...) a més de propiciar una alternativa de gaudi i entreteniment individual per a les persones adjudicatàries dels horts -que podran conrear de manera tradicional diversos productes hortofructícoles per al seu autoconsum-, el foment de valors socials com ara la sensibilització ambiental, el respecte cap a l'entorn, el desenvolupament sostenible dins de la ciutat, la participació ciutadana, la gestió racional de recursos, l'alimentació sana, el consum responsable, etc. Per aquest motiu, mentre estiguen oberts per al conreu, també podran estar accessibles al veïnat que vulga gaudir de la passejada pels horts.» [Extracte de l'ordenança reguladora]

⁸ Es pot consultar l'Ordenança reguladora. Disponible a: https://sede.valencia.es/sede/download/doc/DOCUMENT_1_ORD0195_V

5. Observació sobre les experiències de gestió comunitària

En aquest sentit, la fórmula de gestió que s'emptra és la cessió d'ús de l'espai a una entitat gestora legalment constituïda i inclosa al Registre Municipal d'Associacions, que s'erigeix en interlocutora amb l'administració. La durada de la cessió depèn de cada convocatòria, però no pot excedir els quatre anys. El contacte entre l'entitat gestora i l'administració s'estableix mitjançant la configuració d'una Comissió Tècnica de Seguiment, integrada per representants de la Regidoria Delegada de Parcs i Jardins o aquella persona a la qual corresponga la gestió dels horts urbans, un membre de l'equip tècnic de la delegació de Parcs i Jardins i una persona en representació de les entitats gestores dels horts. Una vegada conclòs el període de cessió, es torna a llençar una convocatòria pública oberta per a la gestió dels horts, en la qual les entitats poden tornar a presentar els seus projectes.

Seguint amb els objectius descrits en l'ordenança, els projectes presentats per a la gestió seran valorats d'acord amb la seua concomitància amb els objectius descrits per a l'autorització d'ús de domini públic dels horts a les entitats gestores. Entre els requeriments que han d'acomplir, destaquem els següents punts:

- **Foment de la participació ciutadana, el desenvolupament sostenible i l'autogestió de les persones usuàries.**
- **Oferir a la població un espai d'oci i creativitat amb el cultiu de productes agrícoles.**
- **Establir i valorar les relacions entre el medi natural i les activitats humanes.**
- **Conèixer les tècniques de cultiu de l'agricultura tradicional i, preferentment, de l'ecològica.**
- **Proporcionar una activitat lúdica i educativa on, a més de les tasques pròpies de l'activitat, puguen enriquir altres de les persones usuàries amb consells propis de la seua experiència.**
- **Oferir la possibilitat que grups escolars puguen tenir contacte amb aquest tipus d'activitats.**

La gestió comunitària dels horts dona respostes a necessitats que sorgeixen al si de les associacions, i que representen molts dels reptes als quals s'enfronten avui dia, com és el cas del relleu generacional, de la pràctica de l'exercici de la participació i la corresponsabilitat, de l'augment de persones associades, dels vincles amb l'entorn immediat (barri) i les persones que l'habiten, de la convivència intergeneracional i intercultural i també, en determinats casos i barris, davant les amenaces de privatització de l'espai urbà.

«(...) nuestro barrio no tiene muchos espacios así... de hecho hay una especulación muy grande sobre el uso del espacio...» (Entrevista)

Aquest model de treball, la gestió comunitària, dins un projecte com els horts, requereix trobar-se i xerrar amb persones diverses, de distintes edats, de distintes cultures i tot i que pot comportar més feina i pot ser vist com un repte. També es percep per les persones participants com una fortalesa: la barreja veïnal

intercultural i intergeneracional que hi ha a les assemblees, on persones majors de les associacions de veïns i veïnes de tota la vida comparteixen espais amb veïnes novingudes d'origen migrant, amb col·lectius de joves, amb persones amb diversitat funcional, és un repte i una oportunitat de fer barri.

«Lo del huerto ha sido... la asociación ha dado un cambio brutal... cuando yo llegué a la asociación, que tiene una buena trayectoria de lucha vecinal, pues la gente se había hecho mayor... entonces cuando empezamos con lo del huerto vino mucha gente a la asociación, también joven.»

(Entrevista)

«Ves a gente mayor de la Asociación de Vecinos en una asamblea que al final tiene que cortarse a la hora de decir ciertas cosas... porque también tenemos colectivos racializados... pues es parte de ese ejercicio... y si ya ves que con los mayores ya funciona, pues con los pequeños, con los scouts pues imagínate también el impacto que tiene (...) El barrio ahora está más conectado, tenemos un canal de comunicación por el que centralizamos las fechas importantes o si hay alguna manifestación, todos nos enteramos, nos conocemos...» (Entrevista)

Espai Verd Benicalap seria una altra experiència que s'ubica dins la categoria d'hortos urbans de la ciutat de València, i que en aquest cas compta amb el suport de Las Naves (Centre d'Innovació Social i Urbana de la ciutat de València), una entitat del sector públic local adscrita a la Delegació d'Innovació i Gestió del Coneixement de l'Ajuntament de València. Finalment, dins aquest àmbit també trobem el cas de l'Hort de la Botja, una iniciativa que s'enceta de forma totalment autogestionada per part del teixit associatiu del barri de Velluters i que, amb el pas dels anys, arribà a un acord amb les administracions (en aquest cas, local i autonòmica) per a la cessió, adequació i suport en l'ús de l'espai.

CENTRES CÍVICS I SOCIALS: EQUIPAMENTS DE PROXIMITAT ALS BARRIS

La reivindicació i la demanda d'equipaments socioculturals de proximitat en els distintes barris de València es fan paleses precisament en l'existència d'experiències impulsades pel veïnat i l'entramat associatiu, amb el suport de l'administració o sense ell. Aquest tipus d'iniciatives veïnals, algunes de les quals s'han ressenyat en aquest informe i es troben ubicades principalment a la ciutat de València, sovint solen localitzar-se en barris on existeixen mancances d'equipaments públics que ofereixen aquests serveis. La ciutadania i el veïnat organitzat prenen llavors la iniciativa, no solament en reivindicar la necessitat de tindre

aquest tipus d'espais sinó a l'hora de fer un pas més enllà i donar vida a edificis infrautilitzats o reclamar l'ús veïnal d'immobles municipals i apostar per la gestió comunitària d'aquests. Cal puntualitzar que les realitats existents assumeixen la gestió d'un espai, però en cap cas d'un servei de barri, com podria ser la gestió d'un centre cívic o social municipal (és a dir, amb un pressupost associat per a realitzar un programa d'activitats). En una altra categoria, trobaríem ací també els espais autogestionats que funcionen sense suport de l'administració, però aquests no són l'objecte del present estudi.

Com a cas d'equipament de proximitat, podríem parlar del Centre Cívic 3F, al barri de Quatre Carreres, ubicat en un antic laboratori de materials propietat de la Generalitat Valenciana. En aquest, per iniciativa de l'Associació Veïnal Tres Forques en col·laboració amb altres entitats del barri, es desenvolupen avui dia tota una sèrie de programacions culturals, socials i serveis comunitaris per al barri. El Centre Cívic 3F parteix així d'un determinat context, barris amb mancances d'equipaments i serveis que puguin donar resposta a les necessitats existents: falta d'espais de trobada entre el veïnat i el teixit associatiu, falta d'equipaments culturals i socials públics...⁹ Talment com ocorre en les demandes del teixit associatiu de Campanar amb la reivindicació de l'Alqueria Pallardó; a Orriols, on el veïnat reclama la gestió comunitària de l'Alqueria d'Albors i a Malilla, amb l'Alqueria de Peris.

Però actualment, a aquestes demandes van sumant-se també les lluites per la recuperació de l'espai urbà per a ús comunitari davant els processos de gentrificació i turistificació dels barris de les ciutats, com seria el cas de la Plataforma per Russafa que reclama l'ús veïnal per a les Naus de Ribes. Aquestes reivindicacions veïnals materialitzen la necessitat de potenciar l'entramat associatiu, veïnal i comunitari dels barris en el marc de l'abordatge dels actuals reptes socials (dret a l'habitatge, xarxes d'aliments...), i per això calen espais i infraestructures compartides¹⁰ (Klinenberg, 2021).

«(...) serveix d'espai de reunió per a altres associacions i col·lectius del barri, sobretot perquè al sud de la ciutat no hi ha encara una xarxa de centres socials consolidats com en altres barris, al sud no hi ha res que no siga de control administratiu, que no siga centre de joventut o una biblioteca...» (Entrevista)

Sumant la reivindicació pels equipaments públics de gestió comunitària junt amb els nous reptes socials, trobaríem distintes experiències, com la de l'Alqueria Popular de Malilla, on en un mateix espai es donen activitats culturals i de formació obertes al veïnat, una xarxa d'aliments i activitats i accions per defensar el dret a l'habitatge. El cas del Clot, el Casal Popular del Cabanyal

⁹ PUTNAM, R.D. (2002): *Solo en la bolera: colapso y resurgimiento de la comunidad norteamericana*. Galaxia Gutenberg (Barcelona).

¹⁰ KLINENBERG, E. (2021): *Palacios para el pueblo. Políticas para una sociedad más igualitaria*. Capitán Swing (Madrid).

5. Observació sobre les experiències de gestió comunitària

(actualment sense espai), on s'inclouen distints eixos o "estructures d'acció comunitària": un gimnàs popular; una escoleta popular i comunitària (La Llabor), una cuina de barri per a potenciar l'alimentació sana i sostenible i una xarxa d'aliments. En ambdós casos, s'observa com el nou sindicalisme de barri pot ser un dels agents importants en la promoció d'experiències de gestió comunitària a la ciutat. Així, l'arrelament al territori, la seua connexió amb l'entramat associatiu dels barris i la lluita per a fer front als nous reptes socials que sorgeixen sobretot en àmbit urbà, són les principals característiques que fonamenten la defensa de la gestió comunitària d'aquest tipus d'espais.

EQUIPAMENTS I SERVEIS ESPORTIUS

En un altre ordre de coses, però responent també a la necessitat d'oferir serveis i infraestructures de proximitat aterrats a l'entorn i amb un valor social afegit, trobem les experiències de gestió cívica d'infraestructures i serveis municipals esportius, com és el cas de Quart per l'Esport, una associació sense ànim de lucre que agrupa a tots els clubs esportius del municipi. Es tracta d'una experiència única i pionera en l'àmbit esportiu al territori valencià, motiu pel qual pensem que mereix ser destacada amb una categoria pròpia on es desenvolupen les característiques d'aquesta.

Creada l'any 2001, la seua relació amb l'ajuntament es canalitza a partir de dues vies: la de contractació pública (amb un plec de condicions de 4 anys de duració, prorrogable 2 més), a la qual es pot presentar qualsevol empresa, i els convenis de col·laboració nominatius, emmarcats en la Carta de Participació del municipi¹¹, pels quals l'associació es fa càrrec de la Promoció Esportiva i el Foment de les Escoles d'Iniciació Esportiva (EID's). Quart per l'Esport té la funció clau de connectar l'entramat esportiu municipal amb l'Ajuntament. S'organitzen a partir d'una Assemblea General (òrgan de presa de decisions, de la qual formen part tots els clubs); després està la Junta Directiva (la representen alguns clubs, escollits en l'assemblea, on es tracten les qüestions més tècniques del dia a dia; eixes propostes es porten a l'assemblea). Finalment, trobem la Direcció General, on hi ha la figura d'un tècnic contractat, que s'encarrega de la comptabilitat, fiscalitat, màrqueting, comunicació i recursos humans.

Tal com ens expliquen des de l'associació, aquest model de treball a partir de convenis de col·laboració amb l'administració suposa tota una sèrie d'avantatges que precisament reverteixen en la població en tant que afavoreix la promoció i pràctica de l'esport. El conveni facilita, per exemple, poder deixar el preu de matrícula de les EID's a preus molt populars (18 euros/trimestre) però al mateix temps pagant sous dignes al personal encarregat de dur-ho a terme (13,50 euros nets/hora). És a dir, els convenis permeten generar riquesa que a més queda dins el municipi, i afavoreix especialment la contractació de persones joves (talment com en les Cases de Joventut).

«No precarizamos el trabajo (...) en este tipo de gestión tenemos dos ventajas: conocemos perfectamente las condiciones de los trabajadores. Y luego, por otra parte, como hay dinero (convenio) podemos rebajar las cuotas. Tienes un trabajador bien pagado, un trabajo bien hecho y a un precio muy asequible, nadie se queda sin hacer deporte por una cuestión económica.» (Entrevista)

Algunes vegades han contactat amb l'associació des d'altres municipis per veure com podrien replicar tant el projecte com la forma de treballar, però no és gens fàcil. En primer lloc, a Quart fa anys que es troba instal·lada aquesta dinàmica de funcionament, aquesta aposta per part de l'administració en donar suport al teixit associatiu i generar sinergies. Eixe bagatge, que precisament possibilita que actualment el projecte funcione i que estiga arrelat a l'entorn és una de les peces clau: hi ha un component de trajectòria. En algun moment cal iniciar, i donar el primer pas és el més difícil. No només per part de l'administració (afavorir la gestió cívica), sinó també per part del mateix teixit associatiu (apostar pel treball de col·laboració i no de competència entre clubs).

¹¹ Es pot consultar la Carta de Participació de Quart de Poblet. Disponible a: http://www.quartdepoblet.org/portal/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1_9535_0/1.pdf

L'experiència de Quart per l'Esport destaca així com un cas original i innovador, que contrasta directament amb els processos de privatització de la gestió d'aquesta categoria d'equipaments municipals que existeixen arreu del nostre territori, talment com ocorre amb els espais de dinamització de joves, com es veurà a continuació.

ESPais Joves i Cases de Joventut

Probablement, junt amb els Horts Urbans, els espais juvenils són l'altra gran categoria dintre de la gestió comunitària i cogestió al País Valencià, existint experiències significatives a Quart de Poblet, Ontinyent, Almassora o altres d'emergents a la ciutat de Castelló. Dites propostes es poden veure com versions molt consolidades i substantives d'alguns programes de dinamització juvenil més estesos pel territori valencià, com és el cas de l'experiència de Corresponsals. En aquells llocs on millor funciona aquesta experiència, s'estan començant a crear espais de co-programació amb els i les joves participants. És el cas de localitats com Silla, Aldaia o Sagunt. Altres municipis han tractat de crear assemblees joves, que s'encarregaren de la programació dels nous centres de joventut, com Xest o la Pobla de Farnals. Es tracta d'iniciatives que mai han acabat de consolidar-se. Amb tot, aquesta situació contrasta enormement amb la realitat de grans ciutats com València, on el servei dels espais juvenils es troba privatitzat des de fa anys.

La categoria dels espais joves, com el seu nom indica, apunta a infraestructures i serveis destinats al col·lectiu de persones joves. La gestió comunitària d'aquests espais no és quelcom nou, i existeixen experiències de gestió d'espais joves, com serien alguns gaztetxes d'Euskal Herria¹², o les iniciatives pioneres existents a la ciutat de Barcelona. En el País Valencià, però, encara no arriba a consolidar-se aquest pas de la cessió.

En aquest sentit, el que trobem majoritàriament són iniciatives de gestió cívica que intenten en major o menor grau, oferir espais compartits o cogestionats on els i les joves puguin elaborar programacions culturals, activitats, etc. Ací trobem per exemple les Cases de Joventut de Quart de Poblet, que mitjançant un conveni de col·laboració amb la Federació Valenciana de Cases de Joventut (organització no lucrativa amb entitat jurídica pròpia) i emmarcat dins la Carta de Participació de Quart de Poblet, ofereixen

espais municipals per a la implicació i participació juvenil amb acompanyament professional. És a dir, pròpiament no hi ha una assemblea de joves o d'associacions juvenils que gestiona directament l'espai. Més bé, és el personal tècnic dinamitzador (en el cas de Quart, es tracta pertanyent a la Federació de Cases de Joventut) qui tracta de generar espais de codecisió o coprogramació amb el jovent. Així mateix, està el cas del Consell Local de la Joventut d'Ontinyent, una entitat sense ànim de lucre formada per associacions juvenils del municipi que a partir d'una estructura assembleària gestionen un espai i distints serveis adreçats al jovent, a partir de convenis de col·laboració amb l'ajuntament. A més a més, incorporen en l'assemblea de funcionament la figura del o la "jove no associada", per impulsar la participació de joves que formen part de grups informals no adscrits en termes jurídics.

Dins aquesta categoria, s'observa com la voluntat política és clau a l'hora de cercar les fórmules adients perquè siguin possibles aquest tipus de projectes de gestió cívica, tot i que sense el suport institucional també se'n surten gràcies al bagatge, trajectòria i l'experiència del teixit associatiu i les entitats socials. En aquesta línia, existeix un cas ben cridaner, com és La Maranya: Casa de Joventut de Benicàssim. Un espai que funciona des de l'any 2011 sense col·laboració de cap mena per part de l'administració pública, però que compta amb el suport de la Federació de Cases de Joventut, que és la que se'n fa càrrec del lloguer de l'espai. Expliquen que en distintes ocasions han intentat encetar un procés de negociació amb l'ajuntament per obrir convenis de col·laboració, ja siga per a gestionar un espai com per a oferir serveis a joves, però no han rebut cap resposta.

«La Casa de Joventut La Maranya va ser fundada l'any 2011. Va créixer ràpid i va ser la primera Casa de Joventut de la història de la Federació capaç de llogar el seu propi local per convertir-lo en un projecte educatiu de temps lliure. La Maranya és una entitat amb molts grups fent moltes coses diferents, des del lleure a la reflexió, literatura i escriptura o art, consum responsable i ecològic, pintura, ball, rock. Jocs, educació crítica. Acció política i reivindicació, solidaritat, agrupaments de gent interessada en l'ecologia i medi ambient, gent que fa excursions, toca la guitarra en grup.»

¹² Tot i ser originàriament centres okupats i autogestionats, és tan gran el suport social que han rebut que en alguns casos es va arribar a un acord amb l'administració que cedeix l'ús dels espais perquè el jovent els gestione.

5. Observació sobre les experiències de gestió comunitària

Ací veiem com la voluntat política a l'hora de reconèixer i fer valdre la funció social i pública que exerceix el teixit associatiu esdevé llavors un element que facilita, però que no condiciona davant un context en el qual l'entramat es troba ben consolidat.

«Fa anys vam triar un model d'associació jove anomenat Casa de Joventut, perquè volem recuperar un model organitzatiu en que conviuen ideologies de progrés juntes. Perquè és possible un espai on els joves facen el que vulguen sense criteris i dogmatismes adults. Estem Federats amb altres cases de joventut i caminem de la mà de molts amics a la província i per tot arreu, sempre que podem. Som més de 100 persones associades finançant l'estructura i funciona, com la resta de Centres, amb una figura d'animació professional. La única diferència és que ho fa sense la col·laboració de l'Ajuntament del municipi.»

MERCATS DE PROXIMITAT

En darrer lloc, i mentre s'encarava la redacció d'aquest document, s'han identificat dues experiències¹³ més que han donat lloc a generar aquesta última categoria. Es tracta de la gestió per part d'associacions sense cap ànim de lucre de mercats locals de caràcter agroecològic o de proximitat, servei que en un principi és o sol ser de titularitat municipal. El cas més cridaner i desenvolupat és el del Mercat del Riu-Rau de Jesus Pobre, impulsat per l'associació Mercat del Riurau. Aquesta és una iniciativa que, com l'entitat la defineix, "busca dinamitzar l'economia local, donar suport als xicotets agricultors i productors de la zona i oferir als veïns i visitants una alternativa de comerç sostenible i respectuós amb l'entorn". A més, la seua vocació comunitària és ben palesa, donat que desenvolupa altres projectes vinculats, com és la recuperació i ús de varietats de blat de la comarca de la Marina Alta que es trobaven pràcticament perdudes. Així mateixa, al voltant de les parades, programen una activitat cultural que serveix per a dinamitzar el poble, com la Festa del Batre.

Estirant d'aquest fil, cal parar atenció també a l'Acord per a l'aprovació de quatre mercats nous de venda no sedentària de tipologia alimentària, impulsat per la Regidoria d'Agricultura, Alimentació Sostenible i Horta de l'Ajuntament de València. Aquest és l'acord que empara el desenvolupament de 4 mercats de proximitat a diferents barris de la ciutat, com Benimaclet o Castellar-l'Oliveral. L'esmentat acord regula la figura de les comissions de mercat com l'òrgan de cogestió d'aquestes iniciatives, on participaran el mateix Ajuntament, les persones que tinguen una parada així com aquelles associacions locals interessades en impulsar el mercat al seu barri. Tanmateix, allò més interessant és que l'acord obri la porta a que la gestió

dels mercats pugui ser realitzada, si hi ha aquest desig per associacions creades amb aquesta finalitat. Així, al punt 2 relatiu a l'organització dels mercats es pot llegir: "La comissió de mercat podrà adoptar una figura jurídica pròpia en la qual participaran obligatòriament totes les persones físiques o jurídiques autoritzades i opcionalment altres entitats participants de la comissió". Per tant, es tracta de moment d'una regulació ja establerta que pot donar lloc en els propers mesos a la creació de mercats de proximitats gestionades per associacions locals.

Al capdavant, és interessant recollir aquestes dues iniciatives perquè responen a una realitat ben definida del País Valencià: l'existència d'un moviment ampli per l'impuls de l'agroecologia i la sobirania alimentària, el que esdevé en la creació de pràctiques o ordenances que abasteixen la gestió comunitària en aquest àmbit.

¹³ Aquestes dues experiències no costen de moment al mapa d'iniciatives a l'haver-les analitzat en el moment final de redacció del document de recerca.

6. REPTES DE LES INICIATIVES DE GESTIÓ COMUNITÀRIA

Aquest punt pretén descriure i analitzar els reptes als quals s'enfronten les associacions, col·lectius i entitats que gestionen espais, equipaments i serveis municipals. És important subratllar que l'objectiu principal de la recerca no ha estat fer una diagnosi de com estan funcionant aquests espais, però en el procés d'elaboració del mapat si que s'ha tractat d'atendre en la mesura del possible aquestes qüestions.

Per operativitzar la informació, s'han distribuït a partir de dos eixos: reptes endògens, referits a la gestió interna, organització i obertura de l'espai a l'entorn immediat, i reptes exògens, referits a la relació amb l'administració i amb la fórmula jurídica emprada en cada cas de gestió.

6.1 Reptes endògens: treballar col·lectivament i fer barri

La majoria de les experiències entrevistades, en tant que iniciatives comunitàries, perceben que tenen un repte intern a l'hora d'obrir el projecte i donar-se a conèixer a la resta d'entitats, entramat associatiu i veïnat de l'entorn. Obrir-se perquè més gent del barri o la localitat conega el projecte i vulga participar, al seu torn, és també aconseguir superar un altre dels reptes relacionats, la possibilitat de difondre aquesta forma de treballar. La gestió d'un espai o d'un servei públic per part de la ciutadania representa un desafiament, i més si es fa de forma democràtica i assembleària: gestionar és assumir responsabilitats i fer-ho de forma compartida.

En aquest sentit, el bagatge d'haver estat participant d'altres col·lectius i associacions abans del projecte de gestió, o la seua mancança, és llavors un element que impulsa. Aquest influeix en el dia a dia del treball comunitari i ens parla d'un altre repte, el d'assumir responsabilitats i tasques per a un projecte comú que es puga consolidar com una alternativa a la cultura de l'individualisme i a la mercantilització de l'espai urbà.

«...estamos en un barrio que no ha tenido movilización en mucho tiempo... no es como en barrios como en Benimaclet, Cabanyal, que tienen ya esa dinámica de asociarse y trabajar en equipo... yo siempre he estado en los Juniors y de campamentos, pues se nota... al final trabajar, trabajar... somos cuatro... la esperanza son las nuevas hornadas de gente joven que ha llegado, que parecen más participativas... a ver si lo conseguimos.» (Entrevista)

«En general, les associacions/col·lectius que formen part de l'espai no s'assabenten massa entorn de la qüestió referent a la seua defensa. La tasca burocràtica sempre ha recaigut en dues persones. De fet, al principi, moltes no coneixien ni que era una cessió d'ús d'espai.» (Entrevista)

6. Reptes de les iniciatives de gestió comunitària

També es parla del repte que suposa **gestionar de forma comunitària entre distints col·lectius**, cadascú amb unes formes de fer diverses. No totes les associacions tenen la mateixa concepció de la participació i fer confluïr distintes formes de treballar és complex. A més, cal apuntar que moltes de les experiències integren també la participació d'entitats sense ànim de lucre que depenen de voluntariat i personal tècnic, amb uns horaris establerts, als quals tampoc no se'ls pot demanar que assumisquen més feina més feina que excedisca el seu compromís laboral

«(...) no totes les entitats que formen part tenen eixa vocació comunitària o militant de les que iniciarem el projecte... moltes depenen de voluntariat o de personal tècnic contractat (treballadors socials, educadors socials...) que es troben acomplint un horari laboral, interessades a oferir recursos a les persones usuàries i per tant, la part d'activisme o de dedicació a les tasques de gestió més formals queda liderada més aviat per poques persones.» (Entrevista)

Açò, expliquen, és part de les dificultats de gestionar, però també és part de la fortalesa d'aquests projectes: aquest model d'organització que en certa manera "obliga" a treballar i a xerrar amb persones diverses, de distintes edats, de distintes cultures, tot i comportar més feina, és l'única via per a tractar d'assolir una veritable tasca de participació i gestió comunitària. A més, aquest tipus d'entitats solen facilitar la presència en els processos de persones molt vulnerables, que d'altra manera no hi serien. Així és com el repte, detallen, sovint es converteix en oportunitat.

Un altre dels reptes interns d'alguns dels projectes, sobretot els que es troben gestionant un espai obert a l'aire lliure en un entorn urbà (horts urbans), és com **fer arribar aquest espai a la ciutadania inicialment no implicada** perquè no siga vist com "potencialment problemàtic", sobretot pel que respecta a qüestions de soroll i descans del veïnat. Un aspecte complex, com elaborar la gestió comunitària dels espais urbans a l'aire lliure, oferint garanties per al descans de les persones residents que hi viuen a prop, i **fomentar la cultura comunitària entre el veïnat del barri**.

Fet i fet, algunes persones entrevistades expliquen que no estaria de més que des de l'administració s'oferien **recursos de formació o acompanyament que facilitaren la dinamització**, però també **l'obertura** a l'entorn amb l'objectiu de créixer com a projecte, sumar participació i treballar la gestió comunitària dels espais urbans a l'aire lliure oferint garanties per a la convivència.

«Com créixer com a projecte? Ens falten més eines per a què l'entorn conega el projecte i participe més gent.» (Entrevista)

6.2 Reptes exògens

LES RELACIONS ENTRE MOVIMENT ASSOCIATIU I LES ADMINISTRACIONS LOCALS

En primer lloc, un dels principals reptes externs que algunes experiències assenyalen és precisament la necessitat que l'administració reconega i faça valdre el valor afegit que la societat civil organitzada aporta a la gestió d'un espai o un servei per a la ciutadania, atenent el principi de subsidiarietat, que disposa que un assumpte ha de ser resolt per la instància més pròxima al problema i que l'administració, si hi ha associacions que estan actuant, ha de recolzar-les, posar recursos al seu abast i abstenir-se d'intervenir directament. Quin sentit té que un espai destinat a joves, per exemple, siga gestionat per una empresa externa, si hi ha un entramat associatiu conformat per joves, arrelat a l'entorn i, per tant, coneixedor de les necessitats, capaç d'organitzar un model de gestió aterrat i obert a la comunitat, que a més impulsa formes de treball dignes i promou la cultura de la participació i la creació de xarxes?

«(...) doncs la impossibilitat de competir amb empreses privades... S'ha de valorar el component social del teixit associatiu per a la gestió cívica.» (Entrevista)

«Ens agradaria que l'administració recolzara projectes d'aquest tipus, que al final el que estan fent és estalviar-li feina a l'administració (...) ens agradaria ser reconeguts i obtindre recolzament per seguir treballant com ho fem. Si hi ha una tasca que poden fer i fan les persones (veïnat, entitats) segur que la fan millor que l'administració (...) perquè estem apropats a les necessitats del barri, al context, nosaltres vivim en el barri i sabem les necessitats que hi ha.» (Entrevista)

Ací trobem per descomptat a aquells projectes de gestió comunitària que mantenen relacions precàries amb l'administració, o que fins i tot han arribat a ser desallotjades de l'espai on havien estat. Però també descobrim l'angoixa d'aquelles experiències que, havent presentat un projecte comunitari, s'enfronten a cessions de l'espai per una determinada durada i que en finalitzar, a més de l'obligatorietat de tornar-se a presentar a un concurs públic, han de plantejar-se les clàusules de cessió per les quals la renovació no podrà fer-se efectiva si una de les dues parts interessada no hi està d'acord. En aquest cas, l'administració sempre té la paraula final.

«S'ha intentat arribar a un acord amb l'ajuntament perquè feren una cessió d'ús regulada, però no han accedit. Sols hi ha un pacte oral de cessió d'ús en precari. A sobre, amb la covid, hem experimentat la dificultat per trobar-se i organitzar-se, generant-se un balanç de poca participació i la comunicació amb l'ajuntament s'ha vist encara més deteriorada.» (Entrevista)

«Ens agradaria algun tipus de conveni, eixa és la nostra aspiració. A més veiem que en altres ciutats hi ha altres models i que ací es podria fer perfectament igual.» (Entrevista)

Lligat amb l'anterior, cal afegir que els ritmes de l'administració són bastant més feixucs que els ritmes de la ciutadania i de la vida social, el que dificulta el funcionament dels projectes, sobretot d'aquells que han de demanar permisos per a dur a terme activitats a l'aire lliure, i més encara, amb les restriccions a causa de la COVID-19. D'aquesta manera, al seu torn, apareix un altre repte que també es torna en certa angoixa, es percep que els ritmes d'implementació dels projectes s'alenteixen i els períodes de cessió comencen a percebre's com a massa curts.

«Nosotros presentamos un proyecto agrícola, ecológico y ambiental, porque nuestro proyecto se basaba mucho en la concienciación... ahí sí que los cuatro años de cesión se hacen cortos... y más con la pandemia, es difícil hacer las actividades abiertas al barrio con estas limitaciones.» (Entrevista)

«Ací a escala de València, un exemple del que ens agradaria aspirar és el Centre Cívic 3 Forques, amb una cessió de deu anys... clar això dóna una estabilitat... no has d'estar cada sis mesos renovant...»

(Entrevista)

La durada de concessió dels espais o dels serveis i la necessitat de tornar-se a presentar a concurs públic una vegada finalitzats és una qüestió bastant comentada. D'una banda, des d'algunes experiències expliquen que no troben gaire sentit al fet de regular la durada d'un projecte i a l'exigència de presentar-se de nou una vegada la cessió ha acabat, si el projecte l'han proposat precisament les entitats del barri de forma conjunta. S'expressa així certa intranquil·litat, d'una banda, perquè l'entitat o les entitats gestores s'interroguen per la continuïtat del projecte; d'altra, perquè aquest sistema de concurs introdueix el factor de competència entre les entitats. En canvi, per a altres experiències, un període de durada de quatre anys per exemple, no suposa un problema, donat que assumeixen que en el concurs hi haurà una baremació que afavorirà precisament els trets d'arrelament al barri i al teixit associatiu.

«(...)llevamos muy poco tiempo y no nos lo hemos planteado [durada de la cessió], pero esperamos que como es un proyecto comunitario iniciado por la asociación del barrio, en la renovación se tenga en cuenta.»

(Entrevista)

Una altra de les dificultats més comentades és el que es coneix com a "hiperfiscalització" de les entitats associatives. Una associació no hauria de ser tractada talment com una empresa privada, però a més, se li hauria de poder facilitar tot el relacionat amb els processos burocràtics. Moltes de les experiències entrevistades que mantenen relacions de convenis de col·laboració amb l'administració expliquen que un dels majors reptes és precisament fer front el procés de fiscalització excessiva de les entitats associatives i socials: hi ha la percepció que les administracions públiques tenen estructures de gestió massa complexes que, d'una banda, fan que les iniciatives ciutadanes "moren" abans de nàixer, i d'altra, que les persones que decideixen portar endavant un projecte de gestió comunitària, acaben per "cremar-se", sobretot entre aquelles que tenen un múscul associatiu més aviat envellit. Ací es percep que el paper de l'administració ha de ser, és clar, el de facilitar al màxim el procés burocràtic, i si escau, modificar normatives per trobar la fórmula més adient.

«Certificats digitals, certificats d'hisenda, cites prèvies amb l'administració pública... si la gent jove del teixit associatiu ho veu complex, imaginem la gent gran...»

(Entrevista)

6. Reptes de les iniciatives de gestió comunitària

«(...) els anys treballant la proposta d'apropiació de l'espai es van perllongar en part perquè ningú no va saber dir-nos concretament a qui havíem d'adreçar-se per poder rebre informació sobre l'espai en qüestió... de qui era això? Qui era qui ens podia assessorar? Això va ser una aventura...»

(Entrevista)

7. L'ASSOCIACIONISME AL CAPDAVANT DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA

El mapat d'experiències realitzat permet analitzar diferents aspectes de la pràctica de la gestió comunitària i la cogestió existents al País Valencià. Una d'aquestes qüestions és el model de gestió que ha articulat el teixit associatiu en cada cas, ja que es pot observar amb claredat com varien entre si. De l'estudi dels mateixos es poden definir quatre models de gestió de l'espai, d'acord amb la composició de l'associacionisme que hi ha al darrere de la iniciativa.

UNA COALICIÓ ÀMPLIA D'ASSOCIACIONS

En casos com l'Antic Institut de Pego o l'Espai Verd de Benicalap, s'observa que hi ha un conjunt ben ampli d'associacions participant de l'experiència. Igual passa en espais que s'estan reivindicant, com el centre cívic del barri de Campanar, a València. En elles, es veu com s'impliquen en l'espai associacions festeres, AMPA's, mestresses de casa o associacions veïnals i moviments socials, més tradicionalment vinculats a aquesta mena d'experiències. A més, en altres casos, com és l'Hort de la Botja, aquesta diversitat abasteix a entitats socials vinculades a l'àmbit de la inclusió social, on participen de forma peculiar un ventall d'agents que abasteixen l'àmbit públic, privat i associacionisme sense ànim de lucre.

En tot cas, és fàcil veure com el lideratge o l'espenta de la iniciativa sí que se sol limitar a un grup molt més reduït, com sovint sol ocórrer en qualsevol organització. En termes generals, es tracta d'una pràctica que recull un bon grapat d'associacions, que a més són o poden ser molt diferents entre elles, és a dir, que no comparteixen una mateixa mirada o referents sobre el que és la gestió d'un centre pel teixit associatiu. Sense dubte, açò pot dificultar la gestió de l'espai. Tanmateix, és cert que reafirma un caràcter més comunitari i inclusiu de la iniciativa.

UN CONJUNT D'ASSOCIACIONS AFINS

En altres casos, es pot comprovar com les associacions que participen d'una iniciativa de gestió comunitària es limiten a un conjunt més limitat d'entitats, d'unes 3 o 4 associacions. Aquesta

situació sembla que es pot donar per dues situacions. D'una banda, senzillament perquè són les associacions que existeixen en un àmbit determinat, com és el cas del Consell de la Joventut d'Ontinyent. D'una altra, perquè són associacions que en un territori determinat comparteixen un marc polític i una visió del que cal que siga eixe espai. I a més, probablement difereix del d'altres associacions existents al barri. Es tracta per exemple de la reivindicació del Casal del Clot, al Cabanyal.

El primer i el segon model serien aquells més emparentats amb la diversitat associativa que sol estar implicada en les experiències de gestió comunitària a la ciutat de Barcelona, referent com s'ha mencionat adés d'aquest tipus d'experiències. Tanmateix, i fins on hem pogut estudiar, sols en el cas de l'Espai Verd Benicalap s'ha generat una Associació d'Associacions per a la gestió de l'espai. Aquesta fórmula jurídica és interessant des del punt de vista de consolidar la base social al darrere de cada iniciativa.

L'ASSOCIACIÓ ÚNICA

Una altra realitat de les iniciatives de gestió comunitària és que aquesta descansa sobre una sola associació del territori. Aquest fet no cal veure'l comparativament com una qüestió negativa vers els altres models, ja que es pot donar per motius ben diferents, com que no hi hagen moltes entitats més interessades en un entorn local. En alguns casos, per exemple, és una associació qui gestiona l'espai, però amb un gran suport i adhesió del teixit associatiu de la zona. Siga com siga, al treball de camp s'observa com aquest model presenta una gran diversitat de casos.

Per exemple, una de les qüestions que diferencia uns casos o uns altres és el grau de democràcia interna de l'experiència. Així, analitzem a grans trets que hi ha iniciatives que són gestionades per una junta directiva de l'associació que és qui es reuneix i pren les decisions sobre l'espai. Açò es pot combinar amb assemblees obertes a totes les persones associades. En canvi, en altres casos s'identifica un model més horitzontal, on hi ha una assemblea oberta que és la qui coordina l'espai, seguint la tradició més autogestionària de centres socials. Aquesta distinció diferencia

7. L'associacionisme al capdavant de la gestió comunitària

en bona mesura unes experiències d'altres, sobretot en la mesura a que apela a diferents models d'organització entre els moviments socials i veïnals.

Un altre element important a l'hora de considerar l'associacionisme participant és l'origen de l'entitat. Ens referim ací expressament a aquells casos en els quals, fruit dels concursos de gestió cívica que s'han desenvolupat en el cas dels Horts Urbans a la ciutat de València, s'han creat noves associacions de persones usuàries i interessades a ser cessionàries i gestionar l'espai. Per tant, no es tracta d'una entitat consolidada i amb anys de trajectòria, com sí que es dona a altres espais (Centre Cultural de 3 Forques). Al seu torn, no poden obviar-se tampoc les fortaleces d'aquest model, donat que vehicula el treball del veïnat a la creació de xarxes comunitàries (algunes persones que formen part de la nova associació creada per a la gestió de l'espai ja es troben associades en altres col·lectius). Aprofundirem en aquesta realitat en l'epígraf adreçat a analitzar les fórmules jurídiques existents per donar cobertura a la gestió comunitària.

A banda d'això, cal tenir en compte que a vegades es dona la situació de que un col·lectiu no legalment constituït com associació reivindica o vol participar de la gestió d'un espai. Per això s'observen fórmules d'acords entre entitats per aconseguir incloure els col·lectius –especialment aquells de caràcter més autònom– en la gestió de l'espai.

ENTITAT SOCIAL SENSE ÀNIM DE LUCRE

En últim lloc, hi ha un darrer model de gestió comunitària d'espais, que es correspon amb aquell en el qual una entitat social sense ànim de lucre, però amb activitat professionalitzada assumeix la gestió d'un equipament o servei per generar un espai de participació al voltant d'aquest. És a dir, l'entitat que rep la cessió de l'espai no és en si una associació ciutadana que aglutina als veïns i veïnes d'un lloc, sinó que la seua missió rau a generar espais de participació per al desenvolupament i coordinació d'un determinat espai.

Fins al moment, es tracta d'una realitat vinculada a la gestió de centres de joventut en diversos indrets, que probablement és causada per l'escassetat d'associacions juvenils consolidades que hi ha en molts pobles o barris del territori valencià. Llavors, és un repte d'aquest model observar en quina mesura s'aconsegueixen articular òrgans estables de participació i gestió del jovent.

7.1 L'associacionisme i la necessitat d'espais

Al marge d'aquests diferents models de gestió, és interessant endinsar-se en les percepcions que especialment el personal tècnic de l'administració té sobre l'associacionisme i la gestió comunitària. Algunes de les persones entrevistades durant el treball de camp assenyalen que la majoria de demandes d'espais que es reben a l'administració no passen de la necessitat de disposar d'un despatx en un espai públic.

Una qüestió interessant és si realment hi ha una demanda clara de cap associació veïnal a l'hora de reivindicar espais de gestió comunitària, sinó més aviat el discurs de "jo vull el meu despatx". Trencar amb aquestes dinàmiques, tot i que institucionalment se puga pensar, també ha de vindre per part del teixit associatiu, i ara per ara, ella demanda és "un despatx per a la meua associació." (Entrevista)

Amb això es pretén remarcar que al País Valencià molt de l'associacionisme local no està interessat a implicar-se en experiències de gestió cívica o comunitària, i per això encara se sostenen visions molt unilaterals sobre els equipaments públics vehiculades a la satisfacció de necessitats puntuals d'una entitat amb cap repercussió de cara al barri. És a dir, per a impulsar la gestió comunitària no sols cal que les administracions canvien el seu plantejament, sinó que també hi ha un treball pendent per part de l'associacionisme.

Aquesta visió està en sintonia amb la d'algunes persones tècniques que han estat impulsant el model de gestió comunitària d'Horts Urbans a la ciutat de València. Aquestes destaquen la sorpresa de molts veïns o veïnes i associacions locals quan se'ls informava que s'acceptava impulsar uns horts urbans al seu barri, però que la gestió hauria de ser del mateix veïnat, ja que era el plantejament de l'àrea de parcs i jardins.

"Una de les coses que més em van sorprendre és que durant les celebracions de les primeres assemblees d'on va sorgir GESHUMA, moltes persones s'adreçaven a mi (administració), per veure quin paper anava a exercir l'ajuntament: "... i vosaltres què aneu a fer? – No res, el projecte ha de ser vostre...". Es trobaven en la situació que hi havia por de llençar-se a la piscina, per a assumir els rols de gestió de l'espai." (Entrevista)

En canvi, aquests discursos contrasten amb aquells que tenen les associacions que participen o reivindiquen experiències de gestió comunitària al nostre territori. Al seu parer, les administracions estan molt poc preparades encara per a engegar i articular propostes d'aquest tipus al País Valencià, ja que s'observa una desconfiança i falta de comprensió cap aquesta mena d'experiències. Al seu torn, açò ens parla de quin és el valor i el concepte que una determinada administració li atorga al teixit associatiu d'un territori, si com a un actor passiu, receptor d'ajudes i subvencions i "locals", o com a un actor realment actiu, amb una agenda pròpia que necessàriament ha de participar en la presa de decisions que afecten la comunitat i l'entorn.

«(...) si se presenta una empresa con una oferta económica a la baja, y eso es lo que más se valora, nosotros no podemos competir, pero es que tampoco queremos. Nosotros nos hemos presentado en otros municipios pero claro, no podemos competir con ofertas económicas a la baja... si eso es lo que prima, da igual el apartado de valor social o las mejoras o el programa deportivo que se presente (...) Eso depende del ayuntamiento y él es el responsable de que no se precarice el trabajo.» (Entrevista)

Alguns dels projectes de gestió comunitària plantegen les dificultats que enfronten davant una "mala relació" amb l'administració perquè, expliquen, perceben que existeixen tensions per part de l'administració a l'hora d'abordar aquestes formes de treballar a partir de cessions d'ús o convenis de col·laboració. Hi ha el discurs, sobretot dins els moviments, plataformes i entitats que pretenen gestionar un equipament o servei de forma comunitària, que les "velles formes de fer política" emmalalteixen del temor a "deixar fer" i a delegar i col·laborar amb la societat civil organitzada. Exercici que, d'altra banda, es considera que en altres indrets europeus fa anys que s'ha assolit¹⁴:

«Hem de tindre en compte que al nostre municipi, la distribució dels espais públics per a entitats sense ànim de lucre no ha estat mai regulada, i sempre ha respost a la voluntat política. Aleshores tenen enquistada aquesta forma de funcionar, fins al punt que s'ha arribat a considerar que pot portar més problemes que beneficis.» (Entrevista)

«Allò públic no és sols el que es fa des de les institucions públiques.» (Entrevista)

En aquest context, trobem casos en els quals s'explica com el fet de tindre una relació fluida amb l'administració o el fet que el projecte de gestió haja partit d'una proposta conjunta entre un col·lectiu o associació i una institució més propera a l'administració, ha suposat un gran avantatge per poder dur a terme la feina i agilitzar els processos i requeriments burocràtics.

«Estar con la administración, en este sentido, nos lo ha facilitado todo infinitamente, totalmente. Este tipo de espacios es muy difícil que nazcan de forma autónoma, lo cual es una pena porque al final hay asociaciones que dejan de hacer cosas por falta de espacio, y se podrían juntar para reivindicar al Ayuntamiento un espacio, sin que hubiesen muchos más problemas.» (Entrevista)

«(...) tenim una via directa de comunicació amb el tècnic encarregat i de tant en tant també tenim reunions amb el regidor, però sobretot és la figura del tècnic (...) Per això te dic que des de l'ajuntament ens donen totes les facilitats del món.» (Entrevista)

¹⁴ «A altres països d'Europa la gestió de serveis, projectes o espais públics per part de la ciutadania ha estat més desenvolupada des de que va acabar la II Guerra Mundial. Per exemple les Cases de Joventut i Cultura en França, en la seua majoria són gestionades per la Federació de Cases de Cultura i Joventut que té més de 560 Cases associades, 12.000 persones voluntàries i 2.500 llocs de treball. A Itàlia, a l'article 118 de la Constitució defineix i regula el principi de subsidiarietat segons el qual: "Estat, Regions, les províncies, les ciutats metropolitanes i els municipis afavoreixen la iniciativa autònoma dels ciutadans, individuals i associats, per la realització d'activitats d'interès general, basats en el principi de subsidiarietat". Fundació Horta Sud (2019): Avaluació d'impacte de les Associacions a València 2019. Disponible a: <https://fundaciohortasud.org/evaluacio-impacte/>

8. CONCLUSIONS DE LA RECERCA

1. Després de l'anàlisi portada a terme, es pot concloure en termes generals que la gestió comunitària d'equipaments i serveis públics s'està obrint pas de forma progressiva al País Valencià en els darrers anys. En l'actualitat s'identifiquen unes quinze iniciatives on associacions i entitats sense ànim de lucre gestionen directament recursos públics en una diversitat d'àmbits ben diferents entre si, com ara cases de joventut, horts urbans o centres socials. Algunes d'elles són o es poden considerar referents estatals. A més, els moviments socials van incrementant les demandes en aquest sentit, pel que es nodreixen les mobilitzacions per articular nous espais d'autogovern comunitari en els propers anys.
2. De creuar el desenvolupament cronològic de les experiències analitzades amb la distribució geogràfica actual, sobreix una conclusió interessant. Ben mirat, si bé el Cap i Casal és hui l'espai més rellevant per a la promoció de la gestió comunitària per la quantitat d'experiències que hi presenta, han estat ciutats mitjanes o alguns nuclis xicotets és el que han esdevingut peces claus per impulsar aquesta mena de pràctiques al País Valencià. Quart de Poblet, Ontinyent o Atzeneta del Maestrat són noms propis en aquesta tasca. Aquesta idea ens ha de previndre de qualsevol temptativa d'anàlisi massa centrada a les principals ciutats del país.
3. Cal prestar una atenció especial a la gestió de centres cívics o socials, un dels objectius prioritaris de bona part dels moviments socials arreu del País. Al País Valencià sembla dibuixar-se un model propi enfront altres territoris, basat en la gestió d'un espai però no de cap servei. És a dir, les iniciatives existents s'han mobilitzat per aconseguir la cessió d'un espai on poder desenvolupar un projecte participatiu i arrelat al territori. En tot cas, han negociat l'assumpció de certs compromisos o despeses per part de l'administració local, com la llum o l'aigua. Tanmateix, si ho comparem amb la realitat de Barcelona, podem contrastar com al nostre territori no es contempla en termes generals la gestió del servei de centre cívic, amb les activitats a oferir que això comporta. Tot i que cal una anàlisi amb major profunditat, es tracta d'una via més autònoma cap a les administracions locals alhora que amb una mancança de recursos més marcada.
4. En allò que concerneix els Casals de Joventut, es dibuixa un repte important. El model de gestió comunitària que a grans trets s'està desenvolupant descansa en la gestió per part de entitats sense ànim de lucre prestadores de serveis a la joventut. Per tant, no és un model basat en l'assumpció de responsabilitats per part d'associacions de joves o plataformes d'associacions juvenils. Açò es deu de forma principal a la debilitat d'aquest àmbit associatiu a molts barris i municipis. Ara bé, és important que les iniciatives existents despleguen en la mesura del possible òrgans de gestió compartida estables i permanents amb els i les joves participants, amb totes les dificultats que comporta, de forma que articulen una estructura de cogestió entre les entitats tècniques i els joves dels entorns locals.
5. Com sovint passa al País Valencià, s'observa una falta de visibilitat de moltes de les referències ací documentades. És cridaner que algunes experiències locals tant destacades siguin ben poc conegudes al nostre territori (i haja costat tant de trobar en aquesta mateixa recerca). Casos com la biblioteca d'Atzeneta del Maestrat poden ser considerats un referent d'èxit i innovació comunitària a escala estatal. A més a més, s'identifica una manca de discurs comú que les vertebre i done pertinença a un moviment. Ara bé, considerem que açò no és una problemàtica endògena al moviment per la gestió comunitària, sinó que probablement obeeix a raons més profundes de la realitat sociològica i territorial del País Valencià.

6. El diagnòstic fa palés com en els darrers anys s'han anat generant al País Valencià el que podríem anomenar les bases socials de la gestió comunitària. És a dir, una coalició d'associacions i entitats que demanden i impulsen propostes en els entorns locals al voltant d'aquesta pràctica. D'una banda, s'hi troben moviments socials de caràcter autònom, qui tradicionalment han rebutjat qualsevol tipus de diàleg o relació amb l'administració. Tanmateix, en els darrers anys es percep una certa transició cap a mobilitzacions adreçades a aconseguir objectius concrets dels ajuntaments, com pot ser la cessió d'espais. D'una altra, hi ha una corrent dintre de l'associacionisme veïnal i cultural de tall més tradicional que ha estat molt sensible a les reivindicacions de participar en la gestió dels equipaments que s'instal·len al seu entorn. Per últim, les fundacions i l'àmbit cooperatiu poden esdevenir la tercera pota d'aquesta coalició d'interessos. Tot plegat constitueixen els espais socials des dels quals hui es reivindiquen fórmules de gestió comunitària.
7. En línia amb el punt anterior, el teixit associatiu en primera instància i l'àmbit més tècnic de les fundacions i l'economia social i solidària funcionen com a principals vectors per a impulsar la gestió comunitària al País Valencià. Ara bé, convé no oblidar un tercer agent, el paper del qual a vegades no s'aprecia amb claredat des de fora de l'administració local: es tracta del rol que ocupen alguns tècnics i tècniques locals. Aquest estudi posa en rellevància el compromís d'algunes persones en aquest esglaó. En són poques, malauradament, però ben convençudes. A més, podem diferenciar dues realitats ben distintes. D'una banda, aquell personal tècnic que promou la gestió comunitària en contextos institucionals on aquesta està consolidada i reconeguda legalment. Per exemple, a través d'un treball intersectorial articulat institucionalment en aquesta direcció. D'una altra banda, hi ha altre personal que treballa de manera més aviat solitària amb aquesta finalitat, amb poc suport institucional o polític. Responen més bé a la figura de "genets solitaris" en el desenvolupament d'aquestes pràctiques, cap a les que solen mostrar un ferm convenciment.

2^N BLOC

**ANÀLISI DELS REGLAMENTS
JURÍDICS EXISTENTS AL
PAÍS VALENCIÀ**

9. DIAGNÒSTIC DE LES FÓRMULES JURÍDIQUES EXISTENTS

Com s'ha pogut veure a les fitxes de cada iniciativa i al llarg del document, actualment existeixen al País Valencià diferents fórmules jurídiques per donar cobertura legal a les pràctiques de gestió comunitària. De fet, les experiències descrites estan basades en una diversitat de plantejaments, en els que a continuació aprofundim. **Bàsicament, es tracta del concurs per concurrència competitiva, el conveni de col·laboració amb associacions i la cessió d'ús d'un espai determinat.** En termes generals, aquestes opcions es corresponen amb els models dominants en l'Estat Espanyol. Així doncs, la voluntat d'aquest epígraf és descriure com estan funcionant així com analitzar les potencialitats i febleses de cadascun dels models.

LA GESTIÓ PER CONCURRÈNCIA COMPETITIVA

El concurs competitiu per la gestió cívica d'un hort és la fórmula fixada a l'ordenança d'Horts Urbans de la ciutat de València. Per aquesta raó, és el model utilitzat en els casos dels horts urbans emparats per aquest document: els horts de Malilla, la Rambleta, del carrer Vaixell o de Patraix (si bé com es veurà, aquest cas n'és una excepció). El plantejament de la concessió dels horts s'activa, segons el personal tècnic de l'àrea, en el moment en què una associació local demanda tindre aquest equipament al seu barri i el servei tècnic tracta de buscar un espai adequat per satisfer aquesta reivindicació. És a dir, el procés de gestió comunitària s'activa des de baix.

Tanmateix, per articular-ho legalment, des de l'àrea de Parcs i Jardins es convoca un concurs per a la gestió de l'espai, que se cedeix per a un període de quatre anys. A ell poden optar totes les associacions legalment constituïdes -donat que és necessari tindre una figura que exercisca el paper d'interlocució amb l'administració així com la necessitat d'acomplir amb altres afers legals, com la contractació de segurs, etc.- que ho desitgen mitjançant la presentació d'un projecte de gestió de l'espai. Dins el projecte, com ja s'ha vist, es valora de forma explícita el fet que aquest sorgisca des d'una perspectiva oberta al barri o "comunitària". En el cas de presentar-se més d'una entitat, es convoca una comissió de valoració que considera i puntua les diferents propostes i resol quina és la guanyadora. Per tant, es tracta d'un model que assimila la transferència d'un espai a l'associacionisme a la Llei de Contractació de l'Administració Pública, que proposa un procediment obert i competitiu, amb el propòsit declarat d'evitar una possible discrecionalitat en la decisió.

Aquest procediment també estableix unes tasques de seguiment de la cessió per part de l'administració pública, que tenen a veure tant en una dimensió tècnica - supervisió de plagues o problemes de caràcter agrari- com una relacional, com poden ser problemes de relació interna dintre de cada experiència. En canvi, des de l'administració no es controlen altres qüestions, com el grau de democràcia interna de la iniciativa. D'una altra banda, l'Ordenança també fixa el mètode de renovació de l'espai, que bàsicament consisteix a tornar-se a presentar al concurs al cap de quatre anys.

9. Diagnòstic de les fórmules jurídiques existents

És interessant analitzar també les excepcions existents dins aquest procediment. En concret, es tracta del cas de l'Hort de Patraix, que fou promogut per totes les escoles del barri i posteriorment presentat als pressupostos participatius municipals. En aquest cas, en lloc d'un procés de concurrència competitiva, es va realitzar un conveni de col·laboració amb les entitats. D'acord amb el personal de l'àrea, «Per això, directament no vàrem optar pel concurs perquè com és obvi, si totes les escoles del barri presenten una proposta, perquè hem d'obrir-la?». És a dir, quan totes les associacions d'un mateix àmbit estan representades en la demanda, sembla possible activar l'opció del conveni de col·laboració, ja que no hi ha cap associació que es pugui veure presumiblement "discriminada". Fora de l'àmbit de l'Ordenança, també s'ha treballat per convenir l'activitat de l'Hort de la Botja, una altra de les experiències identificades en aquest estudi, tot i que la titularitat del sol en aquest cas és autonòmic. S'explica que aquest procés fou molt difícil, dos anys de durada, per la complexitat de justificar dintre de l'administració l'activitat conveniada: «I mil pegues, per què a esta i per què no a l'altra... I això que en el projecte de la Botja hi havien mil entitats del barri i de tot tipus, "què més vols"?».

Aquest plantejament presenta almenys dos problemes. D'una banda, en el cas de València s'ha vist alguna de les limitacions dels models basats en el concurs, concretament en l'experiència de Malilla. En aquesta iniciativa foren les associacions locals les que activaren el procés en fer la demanda d'uns horts urbans al barri, i per això es va plantejar un concurs per a la gestió. Les associacions del barri van crear una associació conjunta -GESHUMA- explícitament per a poder presentar-se al concurs. Tanmateix, el van perdre en favor d'una altra entitat dedicada al treball amb població amb diversitat funcional que, no obstant això, no presentava per als horts cap projecte obert al barri més enllà de l'ús per part de les persones usuàries de la mateixa associació. Açò va ocórrer perquè GESHUMA encara estava tramitant els papers d'alta quan el concurs es va activar. Al remat, s'identifica un problema important en assolir que les entitats que activen i promouen els processos de gestió comunitària, per molt que aglutinen a diversos actors locals, efectivament puguin gaudir d'aquest. A més, tot i que en les experiències revisades no ha passat de moment, la gestió per

concurrència competitiva pot conduir al teixit associatiu a competir entre ell per aconseguir un recurs, quan el més adient sempre sembla ser l'acció de promoure dinàmiques de cooperació veïnal.

D'una altra, des dels posicionaments de la gestió cívica favorables als convenis de col·laboració es critica que l'activitat associativa i ciutadana mai pot ser entesa com a objecte de contractació pública, com es realitza en el plantejament de la concurrència competitiva, ja que es tracta del "desenvolupament d'activitats en benefici del comú" i de tota la comunitat. Aquest és doncs el problema de fons. S'adverteix que les administracions no tenen coneixement sobre la qüestió de què hi ha mecanismes legals per concertar amb el món associatiu:

"I a vegades no el volen, pel que moltes persones tècniques de l'administració pública, "amb la Llei de Contractes, el que fa és "-em dóna igual el servei, l'has fet, passa'm una factura"

(Entrevista)

EL CONVENI DE COL·LABORACIÓ GESTIÓ D'UN EQUIPAMENT PÚBLIC

El conveni de col·laboració és una altra de les principals pràctiques jurídiques per a la promoció de la gestió comunitària. A grans trets, es tracta d'una ferramenta de concertació entre l'administració pública i el món associatiu mitjançant l'ús de documents que garantisquen aquesta col·laboració. Dita pràctica s'hauria de fonamentar, segons referents experts com la Fundació Horta Sud, en el principi de subsidiarietat, entenent per aquest que aquella activitat pública que siga capaç de realitzar el teixit associatiu no ha de ser executada per l'administració pública en el seu perjudici. Algunes constitucions europees reconeixen aquest principi, com és el cas de la italiana. De fet, l'Ordenança dels Béns Comuns de Bolonya està plantejada d'acord amb aquesta idea de "subsidiarietat horitzontal".

Una altra fonamentació diferent resideix en el marc dels béns comuns, des del qual s'entén que allò públic no és un àmbit que pertany a l'estat o exclusivament a l'administració, sinó que és allò que pertany a tots i totes. Des d'aquests enfocaments es rebutja conceptualment la idea de "cessió" a la ciutadania, ja que es considera

que un equipament públic ja és per se d'ella. Per tant, davant les concertacions públic-privades de les polítiques urbanes neoliberals -amb tots els dispositius jurídics generats per a tal fi- es creu que el "esdevindre comú d'allò públic" cal que es cristal·litze mitjançant el desenvolupament de la concertació públic-comunitària, de la qual els convenis serien un bon exemple. El Plantejament del Patrimoni ciutadà a Barcelona està fet des d'aquesta mirada, com es veurà una mica més endavant.

Al País Valencià aquesta fórmula jurídica s'ha desenvolupat principalment al municipi de Quart de Poblet, tant a les Cases de Joventut del municipi com en l'àmbit esportiu, com queda recollit al mapat d'experiències. També s'utilitza a Ontinyent perquè les associacions juvenils gestionen el Consell de la Joventut del municipi. D'acord amb aquest funcionament, i en el cas de Quart, l'Ajuntament obri una convocatòria a principi d'any per a rebre projectes d'activitats, entre elles, aquelles que s'inscriuen en la gestió cívica. Una vegada signat el conveni, l'entitat/s reben una subvenció nominativa per a desplegar les accions acordades. Finalment, en acabar l'any, el projecte ha d'estar degudament justificat mitjançant la presentació d'un informe d'activitats executades i la memòria econòmica. Açò és una condició per a poder continuar exercint l'activitat a l'any següent.

Algunes persones tècniques de l'administració local apunten els problemes que han tingut amb la figura del secretariat municipal per a poder promoure la gestió cívica o comunitària mitjançant aquest plantejament. Açò ocorre en diferents municipis, sovint de forma independent a la força política que el governa. Des d'aquestes posicions es critica que l'administració pública ha de pensar que a l'hora de gestionar determinats serveis, l'associacionisme sense ànim de lucre ho pot fer sense haver de recórrer a fórmules de contractació pensades per l'empresa.

En el cas de Quart de Poblet s'han dotat d'una ferramenta jurídica per facilitar la promoció de la gestió comunitària i superar dificultats d'aquests tipus. Des del 2017 la seua Carta municipal de Participació reconeix la gestió cívica dintre de l'àmbit de la participació municipal. Així doncs, aquest article de la Carta és clau per emparar tota l'activitat descrita: "La gestió cívica es formalitza mitjançant conveni de col·laboració i, tot i establir obligacions bilaterals, no participa de la naturalesa jurídica dels contractes del sector públic. En conseqüència, no constitueix una modalitat de contractació de la gestió dels serveis públics, ni el seu abast pot implicar una lesió de la normativa bàsica en matèria de contractació del sector públic, ni de les directives comunitàries aplicables per raó de la matèria." Llavors, el treball per reglamentar la gestió comunitària a ordenances locals sembla si cap més important si es vol canalitzar mitjançant convenis de col·laboració amb el teixit associatiu.

Malgrat els beneficis que pot aportar ferramenta jurídica, des d'alguns sectors adherits a la gestió comunitària s'expressa com és una fórmula que causa respecte per poder obrir o possibilitar pràctiques clientelars en la relació entre els representants

polítics i l'associacionisme local. Cal tindre present que en alguns municipis del territori valencià l'atorgament de locals municipals a l'associacionisme de forma discrecional ha estat en el passat un dels mecanismes per garantir el suport polític del teixit associatiu. Des d'aquestes vivències, es mostra una desconfiança cap als plantejaments basats en els convenis de col·laboració i s'opta pel concurs competitiu, tot i reconèixer també les deficiències d'aquest segon model.

Cal tenir present que en el context barceloní, les demandes d'entitats com Plataforma de Gestió Ciutadana s'han orientat per tractar de superar la gestió cívica via concurrència competitiva o almenys conjuguar-la amb els convenis nominals amb l'associacionisme local, especialment quan hi ha actors que demanden la gestió comunitària al territori. Són projectes singulars, que sovint activen una reivindicació des de baix i que es troben fortament arrelades al territori. Com al cas de Quart de Poblet, la regulació de la gestió cívica a la Carta de Participació - o a altres documents municipals- ha fet possible aquest gir.

EL CONVENI PER A LA CESSIÓ D'UN ESPAI

En darrer lloc, hi ha una tercera fórmula vigent que guarda similituds amb l'anterior. Es tracta dels convenis entre administració i associacions per a la cessió d'un espai de forma nominal o discrecional al teixit associatiu. La diferència principal rau en el fet que, amb aquesta opció, no s'executa un servei municipal (com exercir de casal jove o centre cívic de barri), amb un pressupost associat. Per aquests motius, la qüestió normativa se simplifica. En aquest cas, la Llei de Patrimoni de l'Estat Espanyol garanteix aquesta cessió, com ha ocorregut tradicionalment en els locals públics cedits a associacions i altres entitats socials. Al País Valencià, és el model que s'observa ara per ara en el cas del Centre Cultural de 3 Forques.

El conveni de cessió és el document que fixa els drets i deures de cadascuna de les parts en l'acord de gestió de l'espai. Pot ser una versió més simple que gire al voltant de qüestions bàsiques com la duració del contracte, el respecte de l'espai o el seguiment del conveni. O pot incloure qüestions més complexes, com per exemple l'assumpció de despeses bàsiques per part de l'administració. En tot cas, cal tenir present que aquest model és el que sol emparar les iniciatives més autogestionades dintre de la gestió comunitària, ja que el grau de relació entre l'administració i el teixit associatiu és menor que en la categoria anterior. A més, si contrastem aquesta fórmula amb el mapat realitzat, s'observa que és la reivindicació més comuna en contextos com el de la ciutat de València: les demandes de centre cívic a Campanar o el Casal el Clot al Cabanyal es troben dintre d'aquesta línia. Són projectes comunitaris i participatius, que apleguen a més d'una associació arrelada al territori i que reivindiquen la cessió per a poder implementar aquesta iniciativa veïnal.

Ara bé, si analitzem amb deteniment l'evolució de les experiències existents, es pot advertir com el model del conveni de cessió d'ús sovint pot derivar en formes precàries de col·laboració amb

9. Diagnòstic de les fórmules jurídiques existents

l'associacionisme. D'una banda, s'identifica una situació en què la cessió es realitza per un breu espai de temps i amb l'objectiu d'emparar el desenvolupament d'una sola activitat, com és una xarxa d'aliments (com ocorre en el cas de l'Alqueria Popular de Malilla). D'una altra, trobem a municipis més xicotets on aquesta cessió ocorre de manera verbal, de manera que l'administració es nega a fixar les condicions de cessió per escrit, com és el cas de l'Espai Veïnal Antic Institut de Pego. Al capdavant, molts agents per la gestió comunitària perceben que la cessió d'ús -sense cap concurs o conveni pel mig- és el mètode més sensible als canvis polítics o a la voluntat de les administracions locals.

Esquema resum de les fórmules jurídiques existents.

Fórmula Utilitzada	Potencialitats	Febleeses
Gestió per concurrència competitiva	És el procés més transparent existent de cara a prevenir possibles relacions de favoritisme.	Les entitats que promouen la demanda sobre un espai i han lluitat per ell poden perdre el concurs. Possibilitat de generar dinàmiques de competició entre les associacions. L'activitat associativa i ciutadana no pot ser subsumida dintre de la Llei de contractació de l'administració pública.
Conveni de col·laboració per a la gestió d'un servei	S'ajusta millor a la realitat del teixit associatiu i a les pràctiques de gestió comunitària. La fórmula que resulta imprescindible per garantir que un determinat servei sigui gestionat per una entitat veritablement arrelada i compromesa amb el territori en qüestió.	Incomprensió i desconeixement de la fórmula entre els secretaris municipals dels Ajuntaments, sobretot quan no hi ha entitats de 2n o 3r grau darrere de la demanda. Susceptible de ser utilitzada amb fins clientelars pels representants polítics.
Conveni de Cessió d'ús per a la gestió d'un espai	La Llei de Patrimoni facilita aquest tipus de cessions, sobre les que hi ha una àmplia experiència a l'administració local. A contextos com la ciutat de València és la realitat més demandada dels moviments socials i veïnals.	És important que el conveni es fixe lògicament per escrit i no estiga subjecte al desenvolupament d'una activitat concreta.

EL PATRIMONI CIUTADÀ A BARCELONA I LA CURA DELS COMUNS URBANS A BOLONYA

Per la seua importància i impacte en la realitat de la gestió comunitària, paga la pena dedicar-li una atenció especial al Programa de Patrimoni ciutadà promogut per l'Ajuntament de Barcelona des de l'any 2017 fins l'actualitat. Aquesta estratègia es planteja d'inici com un marc conceptual i normatiu per consolidar i donar suport a la gestió ciutadana dels recursos públics, que són percebuts per la comunitat com a béns comuns. L'exposem perquè es valora que pot oferir claus fonamentals per a una possible regulació València, tot i que cal tindre present la diferència d'ambdós contextos.

Com s'avançava al paràgraf introductori, una aposta fonamental del programa del Patrimoni Ciutadà és la relació i inspiració en l'enfocament dels béns comuns, que hauria de ser bàsic en qualsevol regulació sobre la gestió comunitària que es porte endavant hui en dia. El document "parteix de la lògica que allò públic (patrimoni municipal) pot esdevenir allò comú (patrimoni ciutadà) a

partir del reconeixement del seu valor per a l'ús ciutadà¹⁵. En aquest desplaçament es busca afavorir que els veïnats puguin articular drets, desenvolupar ciutadania i exercir l'autogovern a partir de la disposició i gaudi dels recursos públics. Així, aquest plantejament té conseqüències importants en el marc normatiu que s'impulsa, ja que no s'articula una cessió convencional dels espais al món associatiu, sinó que es reconeix "un ús per part de la comunitat, i de la capacitat d'aquesta de governar-se a partir de les seves pròpies regles"¹⁶. Per tant, no es pot parlar de cap cessió del patrimoni públic a la comunitat, sinó que es tracta de garantir que determinats recursos públics puguin esdevenir recursos comuns.

El centre de la qüestió jurídica rau en "un pacte de cessió com a marc de col·laboració". Aquest pacte de cessió d'edificis, locals o solars a associacions s'entén com un acord que estableix un marc de col·laboració, de responsabilitats i drets, entre les institucions municipals i les iniciatives ciutadanes. Entre aquests, l'administració local ha de finançar algunes partides bàsiques de l'equipament, com poden ser els subministraments elèctrics i d'aigua. Aquest marc de col·laboració es canalitza a través de taules de seguiment entre l'administració local i els moviments veïnals implicats. Ara bé, per atendre a l'avaluació i impacte del projecte s'ha establert un "balanç comunitari" que busca escapar dels criteris quantitius i monetaris de valoració de l'activitat conveniada. Per això, aquesta eina d'avaluació dissenyada dintre del programa es basa en 5 principis: arrelament al territori; impacte i retorn social; democràcia interna i participació; cura de les persones, els processos i l'entorn.

El fonament jurídic del document de Barcelona està basat en una aplicació innovadora de la Llei Reguladora de les Bases del Règim Local (LRBRL), que fa referència a la gestió del patrimoni, així com de la Llei de Contractes del Sector Públic (LCSP), ja esmentada en aquesta recerca com un dels elements limitant de la gestió comunitària al País Valencià. Llavors, es planteja que "Davant del principi general de rendibilitat dels béns públics i de visions exclusivament economicistes del patrimoni públic que defensen la noció del major i millor ús, es tracta de valorar altres qüestions d'interès públic. Enfront l'ús mercantil, es tracta de fer valdre l'ús cívic i comunitari."¹⁷

Una aplicació del programa de Patrimoni Ciutadà ha estat la redacció del conveni de l'espai de Can Batlló que estableix una concessió de domini públic de 50 anys de l'espai a les associacions del barri. Ha estat un conveni que no sols ha blindat el desenvolupament de Can Batlló, sinó que ha acaparat l'atenció de tots els agents involucrats en la gestió comunitària en l'escala estatal. Es tracta d'un procés llarg, de més de dos anys, en què l'administració local i portaveus de l'espai han negociat i treballat

en aquest document. Per a realitzar-lo, s'ha procedit a calcular aquest valor cívic i comunitari que el projecte genera, una innovació jurídica sense precedents a l'Estat Espanyol. D'aquesta manera, s'ha estimat que el retorn social de Can Batlló suposa 1'4 milions d'euros anuals per a la ciutat, és a dir, per cada euro que les institucions públiques aporten, Can Batlló en genera quatre. Aquesta quantificació és el que va permetre el vistiplau de l'àrea d'intervenció de l'Ajuntament de Barcelona, ja que les concessions a entitats són possibles quan s'identifica un rèdit econòmic o en espècie per a la mateixa administració local.

És important assenyalar que comptem amb altres referents internacionals importants en l'àmbit de la regulació dels comuns urbans, com és el cas de la Regulació per a la Cura i Regeneració dels Comuns Urbans a Bolonya o la Declaració de l'Ús Cívic de l'Asilo Filangeri a Nàpols, estés posteriorment a altres ciutats italianes. Lògicament, es tracta de documents més allunyats de la legislació espanyola com el cas barceloní, però malgrat això poden resultar inspiradors en algunes qüestions. En el cas de Bolonya, la regulació articula uns 'pactes de cooperació', que són acords de col·laboració entre l'administració local i la ciutadania per a la cura i l'activació de l'espai urbà. Aquests acords poden versar sobre zones verdes o jardins així com edificis buits existents a la ciutat i s'agrupen sota tres eixos: "viure junts, créixer junts i fer junts". L'esmentat pacte defineix unes 'intervencions de cura' sobre l'espai, orientades a garantir i millorar la facilitat d'ús i qualitat de l'espai mitjançant una 'gestió compartida' d'aquest.

Per als fins d'aquesta recerca i per no ocupar massa espai¹⁸, es poden destacar dues qüestions. D'una banda, l'ordenança reconeix la participació de veïnat a títol individual, o aquell que s'organitza expressament per a la cura d'un espai urbà -sense estar associat-, així com aquelles entitats socials que volen implicar-se en la cura i manteniment dels espais. Això vol dir que s'obre una porta a la gestió compartida amb persones que no tenen entitat jurídica pròpia. Una altra qüestió que se subratlla al document i que cal tindre ben present és que els espais subjectes a ser compartits poden ser proposats per l'administració local o, en canvi, poden ser demandats per la comunitat. En cada cas, se suggereixen diferents canals d'accés a l'espai, atenent a l'origen de la demanda. Finalment, i com es deia adés, aquesta regulació opera sobre l'article 118 de la Constitució Italiana, aprovat l'any 2001, que proposa la subsidiarietat horitzontal i la ciutadania activa. Aquest article defineix que el govern local ha de "promoure les iniciatives autònomes de la ciutadania, individualment i associada, per a la realització d'activitats d'interès general".

¹⁵ Patrimoni Ciutadà, un marc per a la col·laboració públic-comunitària. Disponible a: <https://lahidra.net/wp-content/uploads/04/2021/informePatrimoni.pdf>

¹⁶ Idem.

¹⁷ Idem.

¹⁸ L'Ordenança ha estat traduïda al castellà i es pot consultar en diferents pàgines webs, per exemple a la de el Espacio Vecinal de Arganzuela. Disponible a: <https://www.evarganzuela.org/cuidado-de-los-comunes-el-reglamento-de-bolonia/>

10. ORIENTACIONS PER A LA REGULACIÓ DE LA GESTIÓ COMUNITÀRIA A LA CIUTAT DE VALÈNCIA

L'elaboració d'una proposta de regulació de la gestió comunitària per a la ciutat de València o per a altres indrets del país considerem que és una tasca que ha d'estar impulsada o promoguda pel teixit associatiu activat al voltant d'aquest tema, i lògicament assumida o compartida amb l'administració local. Més encara quan a la ciutat de València ha emergit la Xarxa per la Gestió Comunitària. En tot cas, aquesta recerca tracta d'aportar algunes evidències per a encarar aquest debat, ja que valorem que a partir de l'estudi dels casos es poden establir algunes orientacions que siguen tingudes en compte en l'hipotètic procés d'elaboració d'una regulació de la gestió comunitària. A continuació les enumerem breument.

1. En primer lloc, val a dir que és completament necessari que la ciutat de València dispose d'una **reglamentació clara i decidida de la gestió cívica-comunitària** dels equipaments i serveis públics municipals, com ja ha ocorregut en el cas de l'Ordenança dels Horts Urbans. L'experiència de Quart de Poblet mostra com l'ordenació d'aquesta pràctica comunitària implica el seu impuls i promoció, com el personal tècnic municipal assenyalava. A més, contribueix a blindar la gestió comunitària enfront de les interpretacions més reduccionistes de la Llei de Contractació Pública.
2. Es fa necessari a més que aquesta regulació **estigui defensada i desenvolupada teòricament**, elaborant un marc d'actuació per a la pràctica de la gestió comunitària. A aquesta recerca s'han revisat dos enfocaments ben interessants, com són el principi de subsidiarietat horitzontal i el plantejament dels béns comuns. El primer opera modificant les relacions entre administració local i associacionisme mentre que el segon, entre d'altres, transforma les percepcions sobre els béns públics com allò que pertany a tota la ciutadania.
3. En una potencial regulació de la gestió comunitària cal tindre present i **atendre la diversitat de situacions per accedir a ella que s'identifiquen** a aquest estudi, així com ocorre a altres indrets com pot ser la ciutat de Barcelona o el cas de Bolonya. No és el mateix que l'administració prenga la iniciativa d'oferir la gestió comunitària d'un recurs o servei sense cap demanda prèvia que les reivindicacions i campanyes veïnals per gestionar de forma participada un determinat recurs municipal. Dites demandes sovint són les que activen l'interès veïnal per un espai, sobre el que solen presentar un projecte comunitari i un plantejament inter-associatiu de gestió. Aquest tipus de situacions cal que tinguen el seu propi reconeixement en la regulació pública.
4. Un altre aspecte que sembla fonamental és que, s'opte per la modalitat de regulació que es considere, els períodes de cessió –si més no en la primera renovació de l'espai– **desborden els cicles electorals de quatre anys**, sempre que es complisquen les condicions acordades per a la gestió ciutadana. No és tolerable que la ciutat articule o herete convenis públic-privats per dècades, com els que actualment estan vigents a València, i les fórmules públic-comunitàries s'hagen de limitar a un funcionament anual o bianual. Cal ampliar els horitzons dels acords de gestió.

5. Com fa palés el Programa de Patrimoni Ciutadà de l'Ajuntament de Barcelona, és fonamental que la regulació pugui abordar assumptes tan importants per a la pràctica de la gestió comunitària com són qüestions aparentment més tècniques -en realitat, completament polítiques- com el **procediment per a la renovació dels acords de cessió o les mètriques per a l'avaluació de l'activitat desenvolupada**. Especialment en aquest segon cas, cal un treball i un diàleg entre administració i teixit associatiu per deixar enrere les avaluacions quantitatives basades en nombre d'activitats i persones assistents.
6. Al mateix temps que cal fixar-se en altres documents d'ordenació, cal tenir ben present que **la realitat de la gestió comunitària a la ciutat de València és ben diferent**, ja que no disposem del mateix marc polític a l'administració local que altres indrets ni una tradició consolidada en aquesta pràctica. Així mateix, malauradament, tampoc existeix encara una base social substantiva que l'impulse. Amb tot, les aspiracions del teixit associatiu en alguns indrets com és la ciutat de València apunten més als convenis per a la cessió d'espais que a la gestió comunitària de determinats serveis públics. Per tant, considerem que el més interessant és llegir altres ordenacions en clau de la realitat valenciana.

**La gestió
comunitària**
a València i el
País Valencià

